

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1916.

Andra kammaren.

Nr 30.

Onsdagen den 1 mars.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr talmannen öppnade sammanträdet med följande ord:
Mina herrar! Ett bud har nått oss om en stor förlust, som andra kammaren lidit, en förlust som skall kännas, djupt kännas, ej blott inom denna kammare och inom riksdagen utan i hela vårt land. Den man, som intog platsen nr 1 i kammaren, Fridtjuv Berg, är ej mer.

Att i en kort minnesruna här tolka vad den hädangångne varit, vad han uträttat vid Konungens rådsbord, i riksdagen, i sin livsgärning inom folkbildningsarbetet i vårt land ligger ej inom möjlighetens område. Det är en gärning, varom kommer att läsas på historiens blad, särskilt och framför allt den svenska folkskolans historia, då denna för de senaste decennierna kommer att skrivas. Om vad han på detta område känt, tänkt och verkat, mer än om eljest många, kan man för visso säga med skalden, att det är en skörd, som undan tiden bärgas, ty den hör evighetens rike till.

Inom andra kammaren lämnar Fridtjuv Berg ett stort tomrum. Han saknas här icke blott som den framstående riksdagsmannen, vars av övertygelsens värme och omutbar sanningskärlek genomandade ord så många gånger drogo kammaren med sig, utan som en kamrat och vän, enkel och tillitsfull i umgänget, trofast och pålitlig i ord och handling som få.

Frid över hans minne!

Detta anförande åhördes av kammarens ledamöter stående.

Härefter upplästes följande till kammaren inkomna dödsattest:

1. Att Johan Fridtjuv Berg med nedanstående
2. ålder: 64 år 11 mån. 9 dag.
3. civilstånd: gift,
4. yrke eller samhällsställning: riksdagsman, f. d. statsråd,

Andra kammarens protokoll 1916. Nr 30.

5. bostad: Stockholms stad, Kungsh. förs. nr 10 Kungsholms-
torg,

6. avled i sitt hem den 29 febr. 1916 kl. 7,10 e. m.,
intygas härmed

Stockholm den 1 mars 1916.

Oscar Lindbom,
leg. läkare.

Huvuddödsorsak, nomenkl. nr
Vitium organ. cordis.
Bidr. dödsorsaker,

På hemställan av herr talmannen beslöt kammaren att jämlikt § 28 riksdagsordningen till Konungen ingå med anmälan om den inom kammaren uppkomna ledigheten; och blev ett i sådant avseende på förhand uppsatt skrivelseförslag, som nu upplästes, av kammaren godkänt.

§ 2.

Enligt den 25 nästlidna februari fattat beslut företogs nu val av ej mindre tjugufyra valmän för utseende av dels fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, dels ock suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank och kontor, än även sex suppleanter för dessa valmän; och utsågos därvid till

valmän:

- herr *Adelswärd*,
- » *Andersson* i Höckerum,
 - » *Berg* i Munkfors,
 - » *Carlson* i Herrljunga,
 - » *Christiernson*,
 - » *Edbom*,
 - » *Hellberg* i Lycksele,
 - » *Henrikson*,
 - » *Kristensson*,
 - » *Lindman*,
 - » *E. A. Nilson* i Örebro,
 - » *Nilsson* i Kristianstad,
 - » *Nilsson* i Bonarp,
 - » *Olsson* i See,
 - » *Persson* i Norrköping,
 - » *Rydén* i Malmö,
 - » *Röing*,
 - » *Schotte*,
 - » *Sommelius*,
 - » *Ström*,
 - » *Svensson* i Betingetorp,
 - » *Söderberg* i Stockholm,

herr *Vahlquist*, och
 » *Waldén*,
 en var med 171 röster; samt

suppleanter:

herr *Gabrielsson*,
 » *Borggren*,
 » *Svensson* i Kompersmåla,
 » *Bäcklund*,
 » *Jonsson* i Gumboda och
 » *Olofsson* i Ävik,
 en var med 155 röster.

Ordningen mellan suppleanterna bestämdes, sådan den här ovan angivits, genom lottning.

§ 3.

Justerades protokollsutdrag angående de i nästföregående paragraf omförmälda valen.

§ 4.

Herr statsrådet friherre *Beck-Friis* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 54, angående ersättande från fjärde huvudtitelns allmänna besparingar av vissa förskottsvis utgivna medel; och
 nr 55, angående ersättande av vissa förskottsvis utgivna medel för anskaffande av flygmateriel m. m.

Nämnda propositioner bordlades på begäran.

§ 5.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid:

till bankoutskottet propositionerna:

nr 67, angående pension åt seminarievaktmästaren J. P. Nylander;
 nr 68, angående pension åt trädgårdsläraren K. Kihlstedt; och
 nr 69, angående pension åt rektorn C. F. Lindgrens änka Maria Charlotta Lindgren, född Ramstedt; samt

till statsutskottet propositionen, nr 70, om ökning av anslaget till vikariatsersättningar m. m. vid nationalmuseet.

§ 6.

Härefter föredrog herr *Sommelius* vid kammarens nästföregående sammanträde framställda, men då bordlagda anhållan att till hans

excellens herr statsministern få framställa spörsmål angående inrättande av ett statsdepartement för industri, handel och sjöfart; och blev nämnda anhållan av kammaren bifallen.

§ 7.

Vidare föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtande nr 5, bevillningsutskottets betänkande nr 6 och jordbruksutskottets utlåtanden nr 15—18.

§ 8.

Ang. lag om
nyttjanderätt
till gravplats
m. m.

Till avgörande förelåg först lagutskottets utlåtande, nr 10, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om nyttjanderätt till gravplats samt lag om ändrad lydelse av 1 kap. 8 § och 2 kap. 43 § i lagen om nyttjanderätt till fast egendom den 14 juni 1907, dels ock i ämnet väckt motion.

Genom en den 14 januari 1916 dagtecknad proposition, nr 24, vilken blivit hänvisad till lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1:o) lag om nyttjanderätt till gravplats; samt
- 2:o) lag om ändrad lydelse av 1 kap. 8 § och 2 kap. 43 § i lagen om nyttjanderätt till fast egendom den 14 juni 1907.

I samband med denna proposition hade utskottet till behandling förehått en i anledning av propositionen av herr *K. J. Ekman* inom första kammaren väckt motion, nr 33, däri hemställts att riksdagen — med avslag å Kungl. Maj:ts proposition i vad den avsåge förslag till lag om ändrad lydelse av 1 kap. 8 § och 2 kap. 43 § i lagen om nyttjanderätt till fast egendom den 14 juni 1907 — ville för sin del antaga ett av motionären framlagt förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § i lagen den 14 juni 1907 om vad iakttagas skall i avseende å införande av lagen om nyttjanderätt till fast egendom.

Utskottet hemställde,

- a) att riksdagen, med avslag å den i ämnet väckta motionen, måtte bifalla ifrågavarande proposition, och
- b) att riksdagen måtte i skrivelse hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga under övervägande, huruvida icke genom tillägg till förordningen om kyrkostämman samt om kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862 eller genom annan lämplig åtgärd ökad trygghet skulle kunna vinnas för behörigt fullgörande av den underhållsskyldighet av gravplats, som kyrkogårdsförvaltning eller församling kunde hava åtagit sig, samt för riksdagen framlägga det förslag, som härav kunde föranledas.

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer:

av herr *Petersson* i Lidingö villastad, som med instämmande av

herrar *K. Larsson* och greve *Spens* yrkat, att Kungl. Maj:ts förevärande lagförslag icke måtte av riksdagen bifallas; och

*Ang. lag om
nyttjanderätt
till gravplats
m. m.
(Forts.)*

av herr *Rogberg*, som beträffande utskottets hemställan under a) ansett, att utskottet bort hemställa om avslag å Kungl. Maj:ts proposition, så vitt den avsåge förslaget till lag om ändrad lydelse av 1 kap. 8 § och 2 kap. 43 § i lagen om nyttjanderätt till fast egendom den 14 juni 1907 samt om bifall till den av herr *K. J. Ekman* väckta motionen.

Utskottets hemställan föredrogs, varefter

Herr *Petersson* i Lidingö villastad yttrade: Herr talman, mina herrar! Vid det betänkande, som nu föredragits, är fogad en reservation, däri jag ansett mig nödsakad att yrka avslag på hela lagförslaget. Det är naturligtvis med stor betänksamhet, jag framställt ett sådant yrkande, då lagförslaget ju är antaget av kyrkomötet och således varder lag om det vinner riksdagens bifall, men det är verkligen så, att detta lagförslag lider av så väsentliga principiella och praktiska brister, att jag för min del funnit mig ej kunna vara med om detsamma. Det är ju så, att dessa avtal om gravplatser, om vilka nu är fråga, hittills icke ansetts som rent privaträttsliga avtal utan haft en viss karaktär utav from stiftelse. Detta är nu omkastat, och man har gjort dem till vanliga nyttjanderättsavtal, där det alltid skall finnas en viss sakägare, som kan stå för avtalet och se till, att detsamma uppehålls för framtiden. Detta har till följd, att åt de avtal om gravplatser, som hittills äro slutna eller framdeles komma att slutas, hädanefter icke kan beredas den verkan, som med dem varit avsedd. Utskottet har ju också i viss mån beaktat befogetheten av mina anmärkningar i denna del, men det hjälper ej att, såsom utskottet föreslagit, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om bestämmelser i våra kommunallagar, ty denna lag är av civillags natur och vad den innehåller varder grundläggande för hela denna fråga.

Jag skall emellertid ej uppehålla kammarens tid längre, ty de, som varit intresserade av saken, ha naturligtvis läst min reservation, och där har jag utvecklats min syn på tingen tämligen fullständigt och enligt min mening riktigt. Jag skall därför, herr talman, inskränka mig till att yrka avslag på utskottets förslag.

I detta anförande instämde herrar *Lingström* och *Jonsson* i Hökhult.

Härpå yttrade

Herr *Schotte*: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan. Den föregående ärade talaren har framhållit de hänsyn, som föranlett honom till den reservation, han här avgivit. Utskottet har emellertid trott, att dessa icke vore av den betydelse, att man kunde avvisa ett förslag, varigenom frågan nu skulle kunna slutligt ordnas. Utskottet har varit övertygat om, att

Ang. lag. om
nyttjanderätt
till gravplats
m. m.
(Forts.)

vederbörande kommunala myndigheter i detta fall skola iakttaga rimliga hänsyn, och för att få dylika hänsyn fastslagna har utskottet föreslagit en skrivelse till Kungl. Maj:t med förslag, att vissa åtgärder måtte vidtagas i syfte att förekomma att olämpliga förfoganden över gravplatser ifrågasättas. Jag tror därför, att kammaren har anledning att följa utskottets förslag, till vilket jag således yrkar bifall.

Vidare anfördes ej. Sedan herr talmannen framställt propositioner å de under överläggningen förekomna yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 9.

Ang. ombildning av häradsnämnden till jury m. m.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget lagutskottets utlåtande, nr 11, i anledning av väckt motion om ombildning av häradsnämnden till jury m. m.

Uti en inom andra kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, nr 22, hade herrar *Söderberg* i Hobborn och *Andersson* i Milsmeden hemställt, att riksdagen måtte uttala sig för återställande av häradsnämnden till dess forna och rätta uppgift som jury, eventuellt med tillämpning av i motionen angivna principer, och i sammanhang därmed för inrättande av verkliga och effektiva folkdomstolar även på andra rättsområden, samt i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda ämnet och för riksdagen framlägga förslag däri.

Utskottet hemställde, att ifrågavarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Efter uppläsandet av utskottets hemställda yttrade

Herr *Söderberg* i Hobborn: Herr talman, mina herrar! Det kan ju anses förmätet att vi två allmogemän väckt denna motion, men vårt mångåriga ledamotskap som nämndemän i häradsrätt må utgöra en förmildrande omständighet därvidlag.

Innan den pågående utredningen av vår rättegångsreform avslutas, ha vi velat föra på tal ett gammalt spörsmål om *nämndernas ställning* vid våra domstolar. Det hänger ju också tillsammans med ett annat gammalt spörsmål, huruvida rättsskipningen i vårt land skall bli en juristernas sak eller en folkets sak, eller om ett samarbete dem emellan i fortsättningen skall äga rum. Att riktigt kunna utreda, vad som är sant, det har ju i alla tider ansetts såsom ett grundläggande moment vid rättsskipningen. Den fråga, som vi här genom vår motion velat föra på tal, är ju, såsom herrarna torde ha sett av både motionen och utskottets betänkande, ingen ny fråga utan en mycket gammal fråga. Men då man har talat om införandet av jury

i någon vidsträcktare bemärkelse i vårt land, än vi, för närvarande ha, så har man genast talat om, att man varit i färd med att taga till mönster den jury, som finnes i andra stora europeiska länder såsom England, Frankrike o. s. v. Vad nu särskilt England beträffar, så har ju t. o. m. själva utskottet yttrat på sidan 13: »Häradsnämnden är alltså ifråga om uppkomst och ursprunglig betydelse i många stycken jämförlig med den engelska juryn, men har utvecklats till en helt annan domstolstyp».

Ang. ombildning av häradsnämnden till jury m. m.
(Forts.)

Vad sedermera angår den franska juryn, så ha vi i vår motion yttrat: »Men juryn i Frankrike tillkom som bekant under den stora revolutionen utan önskliga förberedelser och tämligen oförtänt, i följd varav institutionen från början knappast kom på rätt spår. Och litet var förstärkt för övrigt att fransmäns och andra sydländingars temperament och heta blod lätt nog kunna bringa dem att i en jury spela en annan roll, än man rätteligen väntar av jurymän.»

Därigenom ha vi velat bemöta den anmärkning, som man ofta får höra, att juryinstitutionen lätt kan förvrida den verkliga rätten, så att stundens ingivelse och känslan få spela en allt för stor roll, och erfarenheten särskilt från Frankrike har ju rätt många varnande exempel i detta avseende. Men, som herrarna behagade finna, ha vi icke velat lägga juryn på denna grund, och det förslag, som återfinnes i motionen, har egentligen endast varit avsett som ett vägledande moment i detta avseende. Vi säga i slutet på motionen, att vad som här ovan omförmäls avser dock ej obetingat ett förslag, utan vi hemställa om skrivelse i angivet syfte.

Att jurytanken icke är ny i vårt land, det visar t. o. m. utskottet i den intressanta historik, som är bifogad dess betänkande. Redan den gamla lagkommittén av åren 1822 och 1832 framlade förslag i sådant syfte. Kommittén var dock tveksam och yttrade därför: »Huruvida Sverige uppnått den grad av allmän bildning, den självständighet i nationalkaraktären och den utveckling av de konstitutionella idéerna, som fordrades för antagande av en juryinrättning i brottmål, tilltrorde sig emellertid kommittén», såsom utskottet erinrar, »ej kunna bedöma med den säkerhet, att kommittén vågade ovillkorligen föreslå juryns införande. Kommittén hade dock ansett sig skyldig att i en så viktig fråga väcka allmänhetens och den lagstiftande maktens uppmärksamhet och hade därför upprättat ett fristående förslag huru en juryinrättning skulle kunna organiseras, om tiden för dess antagande prøvades vara inne.» Jag vill därvidlag bara erinra om vilken ofantlig utveckling, särskilt med avseende på folkbildningen, som har ägt rum sedan snart ett hundra år tillbaka. Jag behöver ju bara peka på dessa förhållanden. Jag förmodar, att på den tid, då denna lagkommitté avgav sitt betänkande, det nog icke var många nämndemän, som ens kunde skriva sina namn. Nu äro ju förhållandena mycket annorlunda. Folk-

Ang. ombildning av häradsnämnden till jury m. m.
(Forts.)

undervisningen har gått stora steg framåt, och man finner ju också i våra häradsrätter nu för tiden nämndemän, som ha trängt sig långt fram på många områden i de offentliga institutionerna i vårt land. Det kan man ju icke förneka. Men under det att nämnden i forna tider hade ett mycket stort inflytande, så har utvecklingen sedan gått i den riktningen, att den numera knappast betyder någonting. Jag vill bara hänvisa till vad som i motionen och i utskottets betänkande i sådant avseende har relaterats.

Jag vill här endast erinra om vad som har inträffat under de sista tjugufem åren. De gamla tingslagen voro ju ganska små, och nämndemännen voro i allmänhet nio eller tolv till antalet och sutto vid alla ting i dessa tingslag. Sedermera gick ju utvecklingen därhän, att det blev en sammanslagning av dessa tingslag, så att antingen hela domsagan blev ett tingslag, eller också uppdelades en domsaga i tvenne tingslag: norra och södra eller östra och västra o. s. v. I dessa stora tingslag förenades då rätt många av de gamla tingslagen. I det tingslag, som jag tillhör, och vilket utgör en del av Falu domsaga, är det för närvarande icke mindre än 48 nämndemän. Alla dessa kunna ju icke sitta på en gång, utan de växla om, och detta gör naturligtvis, att de icke kunna följa ett mål undan för undan, utan det blir på detta sätt nya nämndemän, som följa målen i fortsättningen. Det kan hända, att det är uteslutande nya personer eller åtminstone en del nya personer, som sitta vid domslutet, vilka icke ha varit med och handlagt målet en enda gång. Nu tillhör det ju på grund av 1734 års lag domaren att för nämnden noga relatera och föredraga ärendena, innan domen fälles. Men man kan ju förstå, att den personliga och omedelbara kännning, som nämnden bör ha av målet, blir helt och hållet åsidosatt, och nämndemännens uppfattning angående en viss sak kommer naturligtvis att ofantligt mycket bli beroende av den känsla och värme och övertygelse i den ena eller andra riktningen, som domaren för tillfället kan inlägga. Vi förstå därav, att någon självständig uppfattning om målen kan det i allmänhet icke bli fråga om. Därför är det så sant vad en ledamot av första kammaren för några år sedan yttrade, att det länder nämndemännen till berömmelse, att de i allmänhet rätta sig efter domaren. Men om man tänker på deras ställning såsom självständiga domare, så ter sig ju saken åtskilligt annorlunda. De ha dock blivit insatta i denna institution, de ha avlagt domareden och de ha erhållit en självständig ställning i domstolen. Men genom denna anordning och genom att vi ha kommit ut på detta sluttande plan, har nämndens betydelse blivit nära nog illusorisk.

Jag är tacksam för att utskottet så välvilligt och grundligt har behandlat denna motion. Utskottet säger i slutet av sitt utlåtande: »Utskottet medgiver väl behovet av lämpliga och tidsenliga reformer på detta område i syfte att stärka nämndens möjligheter och befogenhet med avseende å deltagande i döman-

det, men utskottet är förvissat om, att under den utredning rörande en rättegångsreform, som för närvarande pågår, nödig hänsyn kommer att ägnas åt angelägenheten av lekmäns deltagande i domareverksamheten under förhållanden, som tillförsäkra dem tillbörligt inflytande på rättsskipningen.» Ja, det är ju en mycket långt gående välvilja, som utskottet här har visat motionärerna. Den förvissning, som utskottet här har uttalat, hade dock kunnat vara ännu större, om utskottet hade kunnat finna någon form, t. ex. genom en skrivelse, för att ge riksdagen tillfälle att uttala sig i denna riktning. Vi veta ju, att vad som förekommer i en motivering, som slutar med, att motionen eller motionerna icke böra till någon riksdagens åtgärd föranleda, i allmänhet hamnar i papperskorgen, och allenast det, som kan resultera i något beslut från riksdagens sida, är det som kommer fram till vederbörande. Jag vill ju icke förbise eller ringakta den möjlighet, som myndigheterna ha, att gå till papperen och se efter, vad t. ex. ett utskott har yttrat och vad som har sagts i en diskussion i riksdagen, men det är ju dock naturligtvis icke detsamma, som om man i en riksdagsskrivelse direkt kommer fram med ett uttalande i en eller annan riktning.

Ja, herr talman, denna fråga är, såsom jag i början sade, icke någon ny fråga, utan den är en gammal fråga. Den har under de senare riksdagarna flera gånger varit före på grund av motioner, som haft till syftemål att ge nämnden något större inflytande vid häradsrätterna o. s. v. Men det har, som sagts, ännu aldrig blivit något resultat. Vår motion har emellertid en ännu större räckvidd. Förutom att det i och för sig synes olämpligt, att lekmannelementet bortelimineras från våra domstolar, är det min övertygelse, att rättsskipningen i många avseenden kommer att bli lidande därpå. Jag tänker då icke i allmänhet på brottmål, utan jag tänker på alla de småtvister, som förekomma åbor emellan, hemmansägare och jordägare emellan, t. ex. om skadestånd, då man far över en annans mark, och mycket, mycket annat sådant. Där behövs lokalkännedom, där behövs personkännedom, där behövs, att personerna ifråga känna till förhållandena. Hur skall t. ex. en domare eller en notarie, som är alldeles främmande för orten, kunna förstå de säregna förhållanden, som äro kännetecknande för den ort, där han tillfälligtvis sitter som domare?

Sedan pekar vår motion också på andra områden. Vi ha t. ex. under de senare åren rätt ofta kommit i kontakt med näringslivet, med transportmedlen, med export- och importförhållandena i vårt land, och det har ju varit på tal att inrätta särskilda sakkunnigedomstolar eller att åtminstone stadga, att sakkunniga personer måste anlitas vid alla dylika rättegångstillfällen. Men allt detta svävar ännu i rymden, alla dessa frågor äro ännu olösta. Jag vill exempelvis peka på ett förhållande i vårt gamla rättegångsväsen, som ju ännu existerar, nämligen att det, när det gäller rena lantmåterimål, ju är så,

Ang. ombildning av häradsnämnden till jury m. m.
(Forts.)

Ang. ombildning av häradsnämnden till jury m. m.
(Forts.)

att det finnes särskilda ägodelningsrätter, med lekmannelement, som där ha lika mycket att säga som den juridiskt bildade personen. Varför? Jo, naturligtvis därför att dessa personer äga och måste äga en ganska stor kännedom om jordförhållanden och sådana saker, ja, större än domaren. Men vid sidan av dessa sakkunniga lekmän plägar det alltid vara en lantmätare närvarande, som lämnar upplysningar. Jag överför detta förhållande till en hel mängd mål, t. ex. tullmål, där väl även saken skulle vinna betydligt på att personer med sakkännedom verkligen också vore med och finge mera inflytande än vad nu är fallet på dessa områden.

Det är slutligen en annan sak, som för mig är mera viktig än allt vad jag nu talat om, och det är, att rätten i vårt land verkligen måtte bli en *samvetssak*, en hederssak. Jag menar då, att reformen måtte gå i den riktningen, att t. ex. parterna innan de komma fram inför rätten ha gjort åtskilliga förberedelser för att verkligen hjälpa domstolen att kunna utreda vad sant är och vad rätt är i målet. Hur går det nu till hos oss? Jo, stämningen läses upp, och så hör man efter om parterna äro närvarande. Äro de då närvarande, så läser kändanden upp en skrift, och svaret eller hans ombud begär helt enkelt uppskov med målet för att få tillfälle att taga del av skriften o. s. v. Det är allt saker, som kunde ha undångjorts förut, om parterna t. ex. vore ålagda att så långt det vore möjligt taga reda på målet och framlägga redan vid första rättegångstillfället allt vad de visste i målet. Men nu inträffar det ju ofta, att även vid andra rättegångstillfället det blir nytt uppskov. När svaret tagit del av målet, blir han bemött av kändanden, och så säger svaranden endast, att han bestrider hela käromålet. Ja, då måste kändanden begära uppskov för att kunna styrka sitt påstående. Och så går det i all oändlighet. Jag tror det vore en god sak, om man kunde taga sikte på att i vår rättegångsreform få in bestämmelser om att parterna vore skyldiga, verkligen skyldiga att tala sanning och att det verkligen bleve lagt den av parterna till last, som gång på gång uppträtt med list och falskhet inför domstolen. Det skulle ofantligt mycket förkorta en hel mängd mål.

Vidare är det en annan sak, som jag pekat på och som är upptagen av en annan motionär, herr Karlsson i Mo, nämligen inrättande av sådana s. k. förlikningskommissioner som finnas t. ex. i Norge. Det är ganska egendomligt att se, vilket inflytande dessa haft på det norska rättsväsendet. Vi ha i vår motion på sidan 8 anfört några siffror därifrån. Den statistik från 1908 som är offentliggjord visar, att till förlikningsanstalterna i Norge inkommo det året 109,489 saker, och av dem blevo av kommissionerna 82,180 förlikta. Kommissionerna kunna även avdöma vissa små mål till vissa belopp, och icke mindre än 12,305 saker blevo på det sättet avgjorda. Till domstol hänvisades endast 13,049 saker, och till nästföljande år uppskötos 186 mål.

Det är ju en löjligt liten siffra, när man tänker på huru vid våra domstolar uppskov beviljas i all oändlighet.

Ja, herr talman, efter vad jag här nu i korthet och kanske mycket bristfälligt anfört, vet jag sannerligen icke vad jag skall yrka, då utskottet här står enigt om ett avslagsyrkande. Men det oaktat skall jag, då det ju icke är ofta som jag besvärar kammaren med någon votering, ändå be, herr talman, att få yrka bifall till vår motion och avslag å utskottets hemställan.

Ang. ombildning av häradsnämnden till jury m. m.
(Forts.)

Häruti instämde herr *Månsson*.

Herr *Petersson* i Lidingö villastad: Herr talman, mina herrar! Det är verkligen icke gott att veta vad man skall svara på herr Söderbergs anförande, ty det rullade egentligen upp spørgsmålet om vår processordning i vida större omfattning än motionen föranleder. Emellertid kan jag ju till utgångspunkt taga de ord som han började med, då han talade om att motionärerna velat bringa frågan om nämndens ställning på tal innan den för närvarande pågående utredningen om en processform hunnit avslutas, och att deras önskemål-vore, att nämndens ställning måtte förbättras så att den finge ett mera effektivt inflytande på rättsskipningen än hittills. Motionen uppbäres otvivelaktigt — som jag tror fullkomligt med rätta — av stort intresse för vår häradsnämnd och av omsorg för att dess betydelse i rättsskipningen icke skall minskas utan snarare stärkas, så att den får det inflytande, som lekmannaelementet i en domstol verkligen bör ha. Ur den synpunkten och så långt kan jag deklarerat min fulla anslutning till motionen. Jag och många med mig äro lika väl som motionärerna övertygade om det önskvärda i att lekmannaelementet i domstolarna blir kraftigt representerat och där får den betydelse det kan och bör ha.

Men sedan kommer man till frågan om vad som kan göras för att genomföra detta önskemål. I motionen påyrkas införande av jury. Nu har jag verkligen mycket uppmärksamt hört på vad den föregående talaren sade för att om möjligt komma till klarhet om vad motionärerna egentligen vilja. Ty motionen är så oklar, att man av den icke kan få fram annat än att motionärerna vilja ha en jury, men icke en jury i vanlig mening utan någonting annat, något om vars egentliga beskaffenhet man icke kan vinna klarhet av motionen. Och när jag sedan hört vad motionären nu sagt, så finner jag, att han vill taga avstånd från en sådan organisation av lekmannaelementet i domstolen, som man alltid menar med jury, och som förefinnes exempelvis i England och Frankrike. Det där passar icke för våra förhållanden, menar han. Men på samma gång åberopar han lagberedningens betänkande på 1840-talet, däri ett direkt förslag om införande av jury var framlagt. Och det tyckte han var mycket klokt. Men vad var det för jury som det då var fråga om? Jo, just vad vi vanligen mena med jury, nämligen en institution bestående av ett visst antal lekmän, som ha att svara ja eller nej på frågor som domstolen ställer till dem. Vad motionären egentligen

Ang. ombildning av häradsnämnden till jury m. m.
(Forts.)

vill är jag således fortfarande i ovisshet om. Emellertid ha vi vid behandlingen i utskottet varit hänvisade till motionen, och den innehåller yrkande om att jury borde anordnas. Detta ha vi haft att utgå ifrån och därför ha vi icke haft annat att göra än att taga i övervägande, huruvida utskottet skulle förordna införande av jury eller icke. Men detta ha vi icke kunnat göra. Och jag tycker, att motionärerna egentligen borde vara tacksamma för att utskottet icke biträtt dem. Ty den ställning, som motionärerna vilja bereda lekmannaelementet i domstolen, den vinnes icke genom införande av jury. Snarare kommer man på den vägen till rakt motsatt resultat. Ett införande av jury skulle minska det folkvalda elementets inflytande i domstolarna i stället för att stärka det. I stället böra vi hålla på vår gamla nationella nämnd, en institution som jag anser vara väl värd att bevara. Något därmed jämförligt finnes icke i något annat land i Europa; vi hava haft den sedan hedenhös; den har gjort och kan fortfarande göra så stor nytta i rättsskipningen att den bör vara en av de saker i vår rättegångsordning, som riksdagen mer än någon annan bör vårda sig om.

Varför skulle nu juryn leda till motsatsen av vad motionärerna vilja? Jo, därför att juryn såsom beståndsdel av en domstol ej kan anordnas annorlunda än som ett antal lekmän, inför vilka ett mål framlägges, för att de i det målet skola avgöra vad som är att anse som bevisat. Längre än att anordna en sådan prövning av bevisfrågan i brottmål har man heller icke ansett sig kunna komma. Icke någonstans i hela världen har man, såvitt jag vet, vågat skjuta under juryn i större eller mindre grad något sådant som att döma i vanliga civilmål. Men motionärerna föreslå, att under juryns bedömande skulle läggas även civilmål, som ofta äro sådana, att det sannerligen även för en tränad domare är ganska svårt att, när han kommer till slutet, hålla ihop de olika moment, som krävas för att han skall kunna avgöra vad som i målet är rätt och sant. Även det vilja motionärerna ha in under juryn, men det kan naturligtvis icke komma i fråga. Hur tro herrarna det skulle slå ut med jury exempelvis i ett svårt handelsmål, där det är fråga om att bedöma usancer och handelsbruk, eller i ett sjörättsmål, där det blir fråga om olika förmånsrätter och panträtter som finnas enligt sjölagen, eller i ett sammanstötningsmål där det gäller navigation eller dylikt? Saken är i och för sig omöjlig. Och i brottmål har man, som herrarna veta, nödgats överallt inskränka juryn till verkligt grova brottmål, där det då anordnas en alldeles särskild process, som går ut på att koncentrera rättegången inför juryn under ett eller ett fåtal sammanträden. Därefter har juryn att säga sitt skyldig eller icke skyldig, och sedan är det domaren som bestämmer straffet. Såvitt jag kan förstå är detta vad motionärerna icke vilja ha.

Om jag tänker på straffmätningen i ett brottmål, så är väl detta en sak mer än många andra, i vilken det folkliga elementet vid våra domstolar bör ha inflytande. Nämndemännen ha reda på ställningar och förhållanden ute i orterna och på uppfattningen ibland de kretsar, i vilka kanske en brottsling har förövat sitt brott. De ha kännning på

vad som bör anses som skäligt och rimligt straff kanske bättre än vad en rättsbildad domare har. Jag är ock övertygad om att just på det området ha våra nämnder utövat ett ganska stort inflytande. Helt visst har domaren överlagt med nämnden om vad ett visst brott förtjänat för straff och fäst mycket avseende vid vad nämndemännen ha sagt därom. Det är således så långt ifrån, att motionärernas önskan om jury skulle leda fram till det mål de vilja, att den verkar åt alldeles motsatt håll. Vad som däremot kan och bör göras, det är att så omorganisera vår rättegångsordning att nämndens inflytande å rättskipningen blir mera effektivt än vad det nu i regel är, och att nämnden således faktiskt kommer att intaga den ställning, som nu är den formellt anvisad, ställningen som meddomare icke blott i en viss punkt av processen utan i det hela, i bevisfrågan likaväl som i rättsfrågan.

Nu är det så — därom är jag livligt övertygad — att hos dem som för närvarande syssla med omläggningen av vårt processväsen finnes en allvarlig vilja, grundad om icke på annat så på angelägenheten av att vinna förtroende för rättskipningen, att åt det folkvalda elementet bereda ett behörigt inflytande vid domstolarna. Under sådana förhållanden finnes ingen anledning att därom göra något uttalande och jag har naturligtvis intet annat yrkande att framställa än om avslag å motionen.

Det är dock en sak till som jag ville säga, innan jag slutar, en sak, som inte står i utskottets betänkande, ehuru det ifrågasattes att därom göra ett uttalande. Vi vilja verkligen inte godkänna den skildring om hur det skall gå till vid häradsrätterna, som motionärerna ansett lämpligt att lämna i början av sin motion. Även om det på ett eller annat ställe skulle förekomma något beklagligt undantag, så är det dock regel, att domaren underrättar nämnden om hur målet ligger och ger nämnden tillfälle att så långt det är möjligt bilda sig ett omdöme om såväl sakfrågan som rättsfrågan innan domen fälles. I de allra flesta fall — och jag antager, att det finnes tillräckligt många ledamöter av häradsrätterna här i kammaren för att kunna motsäga mig, ifall jag skulle ha orätt — finnes icke giltig anledning att påstå att nämnden sättes obehörigt tillbaka i fråga om domarnas avkunnande. Jag har velat uttala detta, därför att en sådan skildring som innehålles i motionen icke bör få stå oemotsagd.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Andersson i Milsmaden: Herr talman, mina herrar! Jag skall till en början tacka utskottet för att det givit mig rätt i en punkt och erkänt, att det behöves en ändring i nuvarande förhållanden, så att nämnden får större inflytande på målen. Jag vill dock säga, att vår motion får inte tolkas så, att vi velat införa ett visst utländskt jurysystem. Vi vilja, som också herr Petersson i Lidköping villastad tydligt sade ifrån, att han förstode, vi vilja ha större inflytande för nämnden vid avkunnande av domar. Denna vår nu väckta motion är huvudsakligen riktad mot en tanke, som vi frukta att den nuvarande lagstiftningen går fram emot, nämligen den tanken att hädanefter, enligt det nya förslaget, alla domar skola

Ang. ombildning av häradsnämnden till jury m. m.
(Forts.)

Ang. ombildning av häradsnämnden till jury m. m.
(Forts.)

avkunnas av jurister. Det skulle bli en tremannanämnd och dessa tre domare skulle alla vara jurister. Detta är något som jag för min del velat arbeta emot, något som jag inte kan gilla. Då är vår motion åtminstone en ropandes röst mot ett sådant förslag. Sedan får jag säga, att jag skulle önska få i protokollet fastslaget att herr Petersson i Lidingö villastad i sitt anförande i vissa saker här givit oss ett fullständigt erkännande. Men eftersom diskussionen utspunnit sig på sätt den gjort, skall jag icke upptaga tiden och förlänga debatten utan sluta med detta uttalande.

Herr Söderberg i Hobborn: Herr talman! Jag skall icke nu tillåta mig att uttala något klander eller göra någon argumentation emot den upplyste och erfarne och kunnige man som herr ordföranden i lagutskottet är eller emot vad han anført. Men han yttrade något i slutet av sitt anförande, som jag icke kan låta bli att åtminstone med några ord beröra. Det som kommit in i motionen det är inte bara sådant som har inträffat under vår tid som nämndemän, utan vad vi anført, det är sådant som förekommer i våra protokoll, som har *sagts* i riksdagens båda kamrar, i både första och andra kammaren. Vi ha upprepat dessa uttalanden, och herrarne kunna också få reda på var de återfinnas någonstans.

Nu vill jag vara den förste att erkänna och vitsorda, att under den tid, som jag har haft äran samarbeta med domare på landet, har detta i allmänhet hört till undantagen. Det är bara i något enstaka fall, som man har kunnat finna det. Men jag har talat med personer som sagt, att det i deras domsagor som regel ginge till på det sättet.

Det är en annan sak som jag glömde vidröra i mitt första yttrande. Jag har en känsla av att man tror och säger, att det förefaller som om motionärerna genom sin motion ville försöka draga ned häradsnämndsinstitutionen till ingenting och förklara nämndemännen alldeles inkompetenta för det uppdrag, som är dem anførtrott. Om en sådan tanke får göra sig gällande, så har det icke varit motionärernas avsikt. Och det är säkert, att på många håll och vid många tillfällen, när jag har varit närvarande, hava både långa och ingående diskussioner och överläggningar förekommit om både ett och annat, som har rört det mål, som varit under handläggning. Det är visst och sant.

Men själva *systemet* har lett till och *utvecklingen* har gått i den riktningen, att man nu befinner sig på det sluttande planet. Det är vad vi velat antyda genom att hänvisa till sammanslagningarna av de små tingslagen o. s. v.

Jag vill icke kasta någon skugga på vår domarkår i allmänhet. Den har med skicklighet och trohet och verkligen stor opartiskhet och försynhet förrättat sina mycket krävande och grannliga värv. Det vill jag vitsorda. Men vi ha hört, och det framkom då frågan var på tal här om dagen, att enligt den nya rättegångsordning, som är under utarbetande, skulle det vara frågan om att helt och hållet slopa lekmannelementet från våra domstolar och ersätta det med ett par

juridiskt bildade personer, som skola tillika med domaren utföra alla saker. Och det är säkert, att är det så att utvecklingen går åt det hållet då kommer man långt ifrån förverkligandet av den förhoppning och förvisning, som uttalades här av lagutskottets ärade ordförande, då han sade, att han för sin del visserligen icke ville vara med om vår motion, men att han hoppades att lekmannanämnderna, med den lokala kännedom och med den personkännedom som de sutte inne med, skulle i fortsättningen kunna göra sig gällande i vårt land.

Som saken nu emellertid ligger skall jag icke uppehålla kammarens tid längre. Det skulle kanske vara av behovet påkallat att säga åtminstone några ord angående vad som yttrats här emot införande av ett juryssystem. Jag för min del, och jag vet också min medmotionär, har tydligt och bestämt sagt ifrån, att här är icke fråga om att införa ett system efter utländskt mönster, utan här gäller det, som vi säga i klämman, att återställa häradsnämnden till vad den förut varit. Och det är i *den* riktningen som jag önskar att den igångsatta utredningen måtte gå. Och det är också därför vi ha väckt vår motion.

Herr talman! Jag skall be att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Pettersson i Bjälbo: Herr talman! Avsikten med motionen är givetvis att stärka lekmannainflytandet vid våra underdomstolar och särskilt vid våra häradsrätter. Och härom äro vi säkerligen alla eniga inom utskottet såväl som inom andra kammaren i sin helhet. Beträffande sättet huru detta skall ske, därom äro vi tvärt om icke eniga, därom ha många utredningar igångsatts och många förslag framkommit och även varit före här i riksdagen utan att hittills ha vunnit riksdagens bifall. I år ligger saken så, att utskottet har avfärdat denna motion ganska kort. Orsaken till detta ligger nära till hands. Vi ha, som vi alla veta, en processkommission, som just håller på att utarbeta förslag på detta område, och då ha vi i lagutskottet ansett olämpligt att genom uttalande i den ena eller andra riktningen söka förhindra planläggningen och utarbetandet av det förslag, som processkommissionen möjligen i en nära framtid kommer med.

Utskottets utlåtande är visserligen kort, men man kan säga att det ändå är ganska innehållsrikt. Jag skall tillåta mig att läsa upp sista stycket i lagutskottets utlåtande. Det heter där: »Utskottet medgiver väl behovet av lämpliga och tidsenliga reformer på detta område i syfte att stärka nämndens möjligheter och befogenhet med avseende å deltagande i dömandet, men utskottet är förvissat om, att under den utredning rörande en rättegångsreform, som för närvarande pågår, nödig hänsyn kommer att ägnas åt angelägenheten av lekmäns deltagande i domareverksamheten under förhållanden, som tillförsäkra dem tillbörligt inflytande på rättskipningen.» Här fastslår således lagutskottet tvenne synnerligen viktiga principer. Först och främst säger utskottet, att det hoppas, att kommissionens arbete kom-

Ang. ombildning av häradsnämnden till jury m. m.
(Forts.)

Ang. ombildning av häradsnämnden till jury m. m.

(Forts.)

mer att gå i den riktningen, att lekmannainflytandet vid våra domstolar stärkes, så att lekmännens deltagande i rättskipningen kommer att bliva på ett mera effektivt sätt än hittills tillgodosett. Med detta uttalande tycker jag verkligen, att motionärerna själva borde vara fullkomligt tillfreds. I detta uttalande kan man emellertid även läsa ut något annat. Man kan också därur läsa ut, att utskottet förväntar, att processkommissionen, när den skall lösa denna fråga, icke går så till väga, att den importerar något nytt utifrån i form av juryinstitution eller något sådant, utan att den söker stärka nämndens inflytande, d. v. s. med andra ord att den bygger på den nationella grunden och genom reformering av nämnden stärker dess ställning. Det är ett uttalande också, som jag anser att motionärerna, oaktat de i sin motion och särskilt i sin motivering syssla med juryinstitutionen, ändå i det stora hela borde vara synnerligen belåtna med.

Emellertid anser jag mig särskilt i egenskap av ledamot av en häradsnämnd böra i likhet med utskottets ordförande tillbakavisa den skildring, som motionärerna lämna i motiveringen till sin motion. De säga där: »I första kammaren omtalade en ledamot, att häradshövdingen i en viss domsaga offentligen givit till känna, att för honom vore det likgiltigt, om nämnden placerades uppe under taket eller så nära att man kunde samråda med ledamöterna.» Jag kan sannerligen icke finna lämpligt att i en motion sätta in sådana uttryck, även om de i ett, som jag vill hoppas, obevakat ögonblick blivit fällda här i riksdagen.

På ett annat ställe i motionen heter det: »Vår tids svenska jurister både inom och utom riksdagen lära också vara närmast enhälligt samlade omkring den uppfattningen, att all bestämmanderätt bör tillkomma juristen-domaren och att lekmännen i domstolarna böra betrakta sig som nollor.»

Vad tjänar det egentligen till att sätta in sådana överdrivna saker i motiveringen? Meningen måste väl vara att kasta något löjets skimmer över hela vår gamla domstolsinstitution och göra den på ett eller annat sätt misstänkt.

Jag vill för min del säga, att sådana förhållanden, som här skildras, känner jag icke alls till. De äro icke alls tillämpliga på den häradsnämnd, i vars överläggningar jag deltagit. Där råda fullkomligt motsatta förhållanden. Där vill man, att nämnden skall göra sig gällande på ett helt annat sätt, än här skildras.

Jag vill visserligen icke påstå, att icke så betänkliga förhållanden kunna förefinnas, som här omtalas, men jag vill då säga, att detta kan bero även på nämnden själv. Det kan bero på att nämnden icke sköter sitt uppdrag, som den bör göra, och det är kanske icke uteslutande domarens fel.

Emellertid skall jag icke upptaga kammarens tid längre utan ber blott att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr vice talmannen, som under herr Petterssons i Bjälbo an-

förande övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, gav här-
efter ordet till

*Ang. ombild-
ning av hä-
radsnämnden
till jury m. m.
(Forts.)*

Herr Westman, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Det kunde kanske synas överflödigt att upptaga denna motion till ytterligare granskning, då den blivit av ett enhälligt utskott avstyrkt. Men det förekommer i motionen, såsom lagutskottets ordförande yttrat, något annat och mera än blott yrkandet på införande av jury i vårt rättssystem. Där förekommer nämligen även en motivering för detta yrkande, en motivering, som lagutskottet icke aktat nödigt att närmare inlåta sig på. Då emellertid denna motivering innehåller en mängd överdrifter och rena oriktigheter, anser jag, att man, såsom även lagutskottets ordförande yttrat ifråga om en viss punkt, icke bör låta denna motivering stå oemotsagd.

I ett avseende ha uttalandena i motiveringen redan blivit bemötta såväl av lagutskottets ordförande som av den föregående talaren, nämligen ifråga om uttalandena angående nämndemansinstitutionen i vårt land. Utan tvivel hava, som dessa föregående talare visade, motionärerna här lämnat en bild av nämndemansinstitutionen, som till och med skulle kunna karakteriseras som en vrångbild. Nämndemansinstitutionen fungerar säkerligen och har fungerat på ett vida bättre och för rättskipningen mera tillfredsställande sätt, än vad här i motionen anges.

I motionen uttalas även något annat, som jag skulle vilja fästa uppmärksamheten på. Där säges nämligen, att billighet, tro och heder äro begrepp, som försvunnit ur vår nuvarande rätt och saknas som integrerande element i densamma. Detta klagomål förefaller synnerligen egendomligt året efter det en lag om avtal och andra rättshandlingar antagits, i vilken stadgas, att en rättshandling, som eljest vore att anse såsom giltig, icke må göras gällande, där omständigheterna vid dess tillkomst varit sådana, att det skulle strida mot tro och heder att med vetskap om dem åberopa rättshandlingen. Således det mest generella uttryck för att just tro och heder skola gälla i vår avtalsrätt framför formellt giltiga avtal! God tro har för övrigt såväl i rättsteori som rättspraxis i vårt land tillerkänts en ganska stor och avgörande betydelse; och att vid detta förhållande göra ett sådant uttalande, som här gjorts i motionen, finner jag vara alldeles oriktigt och icke böra lämnas oemotsagt.

Här talas även om den rådande formalismen vid våra domstolar, varmed då naturligtvis menas, att formen skulle sättas framför det materiellt rätta. Även mot detta måste jag protestera, och jag är övertygad om, att det ingalunda är den allmänna uppfattningen i vårt land, att verkligen våra underdomstolar för formen åsidosätta den materiella rätten. Jag beklagar att i en motion, dylika uttalanden skola förekomma, vilka kunna vara ägnade att alstra misstro mot våra domstolars både vilja och förmåga att tillgodose den materiella rättens krav.

Ang. ombildning av häradsnämnden till jury m. m.
(Forts.)

Nu har visserligen en av motionärerna i det anförande, han nyss hade här, tagit ett visst avstånd just från de uttalanden i motiveringen, mot vilka jag riktat mig, och den andra av motionärerna har till och med förklarat, att han icke alls har avsett att få någon jury införd i vårt rättssystem. — Jag vill icke själv beskyllas för att icke taga vederbörlig hänsyn till god tro, men jag kan icke underlåta att göra den reflexionen, att man ibland kan gå väl långt i god tro, då man underskriver en motion.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan herr talmannen nu återtagit ledningen av förhandlingarna, anförde

Herr Persson i Stallerhult: Herr talman! Motionärerna hava givit utskottet ett erkännande för det välvilliga uttalande om motionen, som utskottet har gjort. Jag får också säga, att jag tror, att motionärerna böra vara utskottet mycket tacksamma för den välvilliga behandlingen, ty hade lagutskottet mera detaljerat ingått i besvarande av vad motionärerna anförde, så skulle knappast utskottets motivering hava andats den välvilja, som den nu gör.

Jag har begärt ordet för att, i den mån jag kan, åtminstone nedlägga en protest mot det sätt, på vilket domarkåren här av motionärerna i motionen blivit behandlad. Jag vill icke säga annat än att motionärerna mycket väl kunna hava den uppfattning, som där kommit till uttryck. Det tror jag visst att de hava, ty annars hade de väl icke framlagt motionen. Då jag emellertid som nämndeman tillhört en domstol i åtskilliga år, har jag därvid gjort en erfarenhet av rakt motsatt innebörd mot den, som fått uttryck i motionen. Under den tiden hade man ganska många ordförande i rätten. De växlade ofta, i det att unga jurister fingo sitta ting. Men alla dessa, tillsammans med vilka jag som nämndeman deltagit i rättens domslut, behandlade nämnden med en välvilja, som jag känner den största tacksamhet för. Där förekom icke det ringaste av det, som här antytts, såsom att domarna lämnade nämnden i okunnighet om vad målen innehölo.

Jag har trott mig vara skyldig att lämna dessa upplysningar, därför, att, om icke något kommer fram som vittnar annorlunda, än motionärerna hava vittnat, det skulle kunna synas, som om man allmänt vore av den åsikten, att motionärerna hade rätt.

Förhåller det sig verkligen så, som i motionen skildrats, så är det alldeles tydligt, att nämnden vid dessa domstolar består av personer, som knappast äro värdiga det stora förtroendeuppdraget, ty i händelse de hade den insikt, som man numera fordrar av nämndemännen, så skulle de väl opponera sig mot en domare, som behandlar nämnden på detta sätt. Det tyckes mig

därför, att såväl domare som nämnd få ett dåligt betyg i denna motion.

Jag hade väntat, att lagutskottet skulle givit ett svar åtminstone på ett spörsmål och en sak, som framkommit i motionens motivering. Där står på sid. 7: »Vår tids svenska jurister både inom och utom riksdagen lära också vara närmast enhälligt samlade omkring den uppfattningen, att all bestämmanderätt bör tillkomma juristen-domaren och att lekmännen i domstolarna böra betrakta sig som nollor.» Så står det i motionen, och då andra kammaren har ganska många jurister såsom ledamöter och lagutskottet likaså, hade dessa bort giva svar på detta; så har emellertid ej skett. Någon kan därför vara böjd tro, att motionärerna hava rätt. Men jag för min del tror det icke.

Ang. ombildning av häradsnämnden till jury m. m.

(Forts.)

Herr Söderberg i Hobborn: Det är icke så gott att uppträda och göra gällande en annan uppfattning, när man har så skickliga och kraftiga motståndare, som vi hava i denna fråga. Det är alldeles omöjligt för oss olärda lekmän att kunna taga upp en kamp med dem. Ja, herr talman, jag har yttrat, att jag icke ville taga upp någon kamp med juristerna. Jag känner så många jurister utom den ärade ordföranden i lagutskottet, vilka jag sätter så ofantligt högt och som jag vet vara de allra hederligaste och präktigaste män i världen, så att jag vill visst icke upptaga någon strid med dem. Men när här har yttrats, att vi använt sådana överord och till och med framställt sådana beskyllningar emot domarkåren i vårt land, att det är rent av skamligt, kan jag icke underlåta att med några ord åtminstone, så gott jag kan, försvara de uttalanden, som vi gjort.

Vad nu beträffar det, som herr Persson i Stallerhult nu anført, vill jag blott erinra om att det står här i motionen återgivet ett yttrande vid 1907 års riksdag av en landshövding, som också var en mycket framstående ledamot av första kammaren och en framstående jurist. Han framhöll såsom någonting, vilket lände våra häradsnämnder till stor berömmelse, deras villighet att rätta sig efter domarens omdöme, och då kan man väl icke annat än göra den reflexion, som vi ha gjort i anledning av ett sådant uttalande, att det är underligt att det ej »kunde förspörjas, att någon av riksdagens jurister ville göra någon gensaga emot denna orsak till beröm, eller att någon menade, att nämnden borde söka göra sin egen självständiga tanke gällande. Vår tids främsta jurister både inom och utom riksdagen lära också vara närmast enhälligt samlade omkring den uppfattningen, att all bestämmanderätt bör tillkomma juristen-domaren, och att lekmännen i domstolarna böra betrakta sig som nollor.» Det är i detta sammanhang, som detta uttalande kommer.

Det andra citatet är också hämtat från riksdagens debatter, och det har icke varit ovanligt här i riksdagen, att en motionär upptagit uttalanden, som gjorts i den ena eller andra kammaren. Har det varit uttalanden av framstående ledamöter

Ang. ombildning av hädelsnämnden till jury m. m.
(Forts.)

av riksdagen, har man naturligtvis så mycket större fog för ett sådant citat.

Medan jag har ordet, skall jag be att få säga något med anledning av herr Petterssons i Bjälbo anförande. Han förmenade i början av sitt anförande, att motionärerna äro ute i ogjort väder; vi hava en processkommission, som har att utarbete en ny rättegångsordning, och varför skall man oroa den? Det är den gamla vanliga visan. Men är det nu så, att man har en tanke, ett förslag, eller hyser en avsikt att få fram en mening, bör man då icke göra det, medan arbetet pågår? Sedan är det ju så, att man försuttit fatalierna. Kommer man med ett förslag ett par, tre år efter det riksdagen fattat ett beslut, säger man, att man icke skall ändra en lag, som man nyss antagit. Jag har den fullkomliga övertygelsen, att vill man göra något, vill man hava fram något, skall man väl göra det under sakens förberedande behandling, så att man icke försitter sina fatalier. Jag kan således icke begripa ett sådant resonemang.

Sedan sade herr Pettersson i Bjälbo också, att motionärerna vilja införa något alldeles nytt i vår rättsordning. Jag vill blott erinra om vad jag yttrat i detta avseende förut. Det är icke en ny fråga, utan det är en gammal fråga. Det var redan på 1820-talet och sedan på 1840-talet intill 1849, som denna fråga kom upp ungefär på samma sätt, som vi fört fram den nu, men på den tiden sade man, att det svenska folket kanske icke var nog upplyst och kompetent för en sådan inrättning. Nu åter säger man: ja, det är så besynnerligt med motionärerna, ty de veta icke vad de vilja. Det kan nog hända, att vi icke förmått i så klara och tydliga ord uttala vad vi vilja, men det vill jag säga herrar ledamöter i utskottet, att det sammanfaller ofantligt mycket med det sista stycket i utskottsbetänkandet, fastän där är det uttryckt i form av fromma önskingar och fromma förvissningar, men vi tycka, att vi vilja ha fram det på något sätt, och därför hava vi talat i motionens kläm om att man måste se till, om man kan återföra, märk ordet *återföra*, nämnden något så när i den ställning och med det inflytande, som den hade fordomdags.

Det var ju en tid, t. ex. på 1600- och 1700-talen, när nämnden avgjorde allt och häradshövdingen var endast en sekreterare åt lekmännen. Jag vill icke komma tillbaka till detta, det säger jag rent av ifrån. Jag anser, att då skulle det bli så, att själva okunnigheten bleve den bestämmande på rättens område, vilket jag vill taga avstånd ifrån. Genom 1734 års lag blev det sedan så, att domaren skulle föredraga och rådgöra med nämnden, och stod nämnden enhällig mot domaren, blev det nämnden, som dikterade beslutet, men om det var så, att domaren fick en av nämnden med sig, var det han, som dikterade beslutet. Detta ha vi ansett vara att skatta för mycket åt juristeriet, då man redan år 1734 borteliminerade en stor del

av det inflytande, som nämnden borde hava, och som borde tillkomma den.

Ang. ombildning av häradsnämnden till jury m. m.
(Forts.)

Sedan hava vi relaterat, huru man alltmera kommit ut på detta sluttande plan, ända till dess man nu står inför det faktum, att det är fråga om att införa endast jurister i våra domstolar. Så ligger saken. Är det så, att vi begagnat oss av några överord eller ord, som kanske kunna tolkas så, att vi velat tala ringaktande om vår domarkår i allmänhet, vill jag taga avstånd från detta, och jag beklagar det och ber om ursäkt, ty det har då berott på, att vi icke förstått utforma orden såsom vi velat. Men det vill jag säga, att detta system, denna väg, som man slagit in på, inbjuder verkligen till sådana överdrifter, och det har icke hänt en gång utan många gånger i vårt land, oaktat vi i allmänhet hava en upplyst och praktig domarkår, att domare hava farit hänsynslöst fram; det kan icke hjälpas.

Som saken nu står, herr talman, kan jag icke annat än vidhålla mitt yrkande.

Herr Andersson i Milsmaden: Jag skall icke bliva mångordig. Herr Persson i Stallerhult säger, att vi borde vara tack samma mot utskottet för dess synnerligen välvilliga motivering. Jag skall också gärna erkänna, att det är en mycket välvillig motivering, som utskottet avgivit. Men jag vill också, att det icke skall stå oemotsagt, då han säger, att vi hava byggt vårt yttrande på blotta antaganden. Det är icke så, utan vad vi sagt i motiven är byggt på fakta. Jag vill icke stå och namngiva de jurister, som jag arbetat tillsammans med. Jag har tjänstgjort som nämndeman i 34 år och har haft att göra med mycket praktiga karlar, men också med många av mindre valör.

Jag vill som sagt med detta hava uttalat, att jag icke bygger mitt uttalande på lösa antaganden utan på fakta.

Herr Zetterstrand: Jag har synnerligen angenäma minnen av den tid, då jag för några årtionden sedan samarbetade med nämnden, och jag önskar, att nämndens myndighet skulle ökas på sådant sätt, att det icke skulle fordras en enhällig nämnd för att överrösta domaren utan t. ex. tre fjärdedelar av nämnden.

Nu är emellertid förhållandet, att det finnes omständigheter som göra, att nämndens inflytande i viss mån håller på att förringas i sammanhang med den stora sammanslagning av tingslagen, som undan för undan äger rum. Denna har medfört, att man icke kan begära, att nämndemännen skola tjänstgöra vid vart ting, när det blir tolv ting om året, utan de kallas in växelvis. Om det sker så, att de kallas in växelvis varannat sammanträde, få de faktiskt icke reda på målen, och deras inflytande blir mycket mindre än vad det förut varit i de små tingslagen, där det hölls ting två à tre gånger om året.

Jag tror för min del, att man bör tillse, att åtgärder vidtagas för att nämnden icke blott må bibehålla sitt inflytande, utan att

Ang. ombildning av häradsnämnden till jury m. m.
(Forts.)

detta även ökas. Det kan tänkas, att exempelvis i de större tingslagen, nämndemännen skulle tjänstgöra tre eller fyra sammanträden å rad, och att sedan andra skulle kallas in för att i sin tur tjänstgöra under tre eller fyra sammanträden, så att de faktiskt få kännedom om målen och kunna sätta sig in i dem. Det kan också tänkas, att nämnden skulle få större inflytande därigenom, att det icke krävdes enhällighet för att överrösta domarne.

Jag tror, att syftet med motionen har varit att få nämndens inflytande stärkt, och i detta vill jag giva motionärerna rätt, på samma gång jag tager bestämt avstånd från deras sympatier för juryinstitutionen, som jag tycker skulle vara mycket olycklig att få in här i vårt land. I det hänseendet instämmer jag med utskottet.

Herr *Lundblad* instämde häruti.

Härmed var överläggningen slutad. I överensstämmelse med de därunder gjorda yrkandena framställde herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag därá och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Då votering emellertil begärdes av herr Söderberg i Hobborn, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej.

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen utföll med 136 ja mot 49 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 10.

Ang. inrättande av förlikningskommissioner för biläggande av vissa rättstvister.

Vidare förekom till behandling lagutskottets utlåtande, nr 12, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om lag rörande inrättande av förlikningskommissioner för biläggande av vissa rättstvister.

Uti en inom andra kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, nr 101, hade herr *Karlsson* i Mo hemställt, att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t efter verkställd utredning ville till riksdagen inkomma med förslag till lag

angående inrättande av förlikningskommissioner för biläggande av vissa rättstvister.

Ang. inrättande av förlikningskommissioner för biläggande av vissa rättstvister.

Utskottet hemställde, att ifrågavarande motion icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan upplästes, varefter ordet begärdes av

Herr Karlsson i Mo, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Denna fråga har ett visst sammanhang med det förslag som av kammaren nyss avslagits, och att här inför ett enhälligt lagutskottsutlåtande nu vinna framgång för min motion lärer väl ej vara möjligt. Emellertid, den omständigheten som utskottet framhållit, att frågan om inrättande av förlikningskommissioner under det senast gångna århundradet vid olika tillfällen varit föremål för representationens och olika beredningars omprövning, tyder i alla fall på att lekmännen ser denna fråga något annorlunda än juristerna och den tyder även på att frågan kommer upp igen. På anförda skäl förnekar utskottet nyttan och behovet av dylika förlikningskommissioner och säger i sammanhang därmed bl. a. att den av motionären åberopade uppgiften att av vid de norska förlikningskommissionerna år 1888 handlagda mål blott tolv procent blivit fullföljda till domstol, lär vara missvisande. Då Norge saknar enkla och summariska anordningar för fordringars uttagande, motsvarande lagsöknings- eller handräkningsförfarandet hos oss, har man där nödgats draga inför förlikningskommissionerna en stor mängd enkla skuldfordringsmål, däri betalningsskyldigheten vanligen är ostridig och domstolsförfarande således obehövt. Huvudparten av de vid förlikningskommissionerna handlagda mål torde hava varit av denna art och dragas därför av naturliga skäl icke sedan inför domstol.

Ja, jag får säga, att denna anmärkning icke träffar mig. Ifall den är befogad, träffar den 1901 års kommitterade, som uppgjorde förslaget till förliknings- och skiljenämnd i tvister mellan arbetsgivare och arbetare, vilka även berör den sak, varom nu är fråga, och varifrån jag tagit mina uppgifter. Det är den omständigheten jag här velat framhålla. I övrigt har jag, herr talman, intet yrkande att göra.

Härpå anförde

Herr Tengdahl: Herr talman! Det är en blygsam fråga, jag skulle vilja ställa till lagutskottet. Utskottet säger: »För närvarande torde i ungefär hälften av alla till våra domstolar instämnda mål förlikning träffas, utan att handläggning vid domstol ifrågakommer.» I anledning härav skulle jag vilja till lagutskottet rikta följande fråga: om hälften av alla mål äro så värdslost tillkomna, att de befinnas förlikta redan när de

Ang. invät-
tande av för-
likningskom-
missioner för
biläggande av
vissa rätts-
tvister.
(Forts.)

första gången påropas, vittnar icke detta om en processlystnad, som borde stävjas? Och är det inte rätt sannolikt, att vederbörande målsägare i dessa fall skulle mått väl av, att deras sak exempelvis fått komma inför någon sorts förlikningskommission, där man skulle kunnat resonnera farbroderligt och vänligt med vederbörande, innan stämning uttagits.

Jag skulle be att, om möjligt, få något svar härpå.

Herr Schotte: Herr talman! I anledning av den fråga den ärade talaren på Stockholmsbänken framställde ber jag få erinra därom, såsom torde vara väl bekant, att majoriteten av de omnämnda målen utgöres av kravmål, och det är därför att så många av dessa i förväg uppgöras, som procenttalet för förlikta mål blir så stort.

Det är icke det att någon särskilt stor processlystnad hos svenska folket på senare tid uppstått, som kan motivera förlikningskommissioners inrättande. Tvärt om visar statistiken, att denna processlystnad snarare har avtagit än ökats under senare år. Då det, som sagt, väsentligen är på de instämnda kravmålen den stora procenten av förlikta mål beror och i avseende å dessa mål de föreslagna förlikningskommissionerna säkerligen varken skulle göra till eller ifrån, synes föga skäl av de många nu förlikta målen förfinnas för bifall till motionen.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Tengdahl: Det har förmodats, att en del av dessa mål äro kravmål, som blivit uppklarade sedan stämning blivit uttagen. Med anledning därav vill jag säga, att jag icke kan inse det alldeles omöjliga i att anlägga ett förlikningsförfarande även på kravmål. Och för övrigt vittnar ju icke det upplysta förhållandet mot, att ett förlikningsförfarande skulle vara lämpligt för de andra målen, som icke äro kravmål. Jag skall be att få uttrycka som min mening, fastän jag är en förtappad icke-jurist och sålunda icke skulle förstå saken, att den av herr Karlsson i Mo framkastade tanken — som för övrigt överensstämmer med vad jag hade äran anföra, när frågan om summa revisibilis låg före — innebär just början till en sund rättegångsreform, som börjar i botten, under det att summa-revisibilisreformen börjar i toppen.

Herr Westman: Herr talman! Jag vill endast i anledning av herr Tengdahls yttrande säga, att då det visat sig, att hälften av de mål, som instämmas till domstol, bli förlikta på det sättet, att käranden finner, att han begått ett förhastat steg och sålunda inte alls fullföljer målet, skulle det väl inte vara den ringaste idé att sätta dessa mål i den vidlyftigheten, att de först skulle gå till en förlikningskommission, innan käranden får avstå från sin talan, då han avstår från den utan att någon förlikningskommission alls behöver träda emellan. Det är det riktiga svaret, tror jag, på herr Tengdahls framställda fråga.

För övrigt skall jag endast be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Tengdahl: Här är det tydligen två fullkomligt olika åskådningar som bryta sig mot varandra. Somliga tycka, att det inte alls är så märkligt, att en stämning uttages, om bara målet strax förlikes, d. v. s. att stämningen må användas som hot. Men är det inte så, att i den allmänna meningen själva stämningen är en slags prickning. Är det inte då bättre, att ett skiljedomsförfarande finge träda i stället, varvid det hela kunde utageras mera i tysthet? Man kunde rentav aldrig behöva ha reda på, att de ifrågavarande personerna någonsin varit i gruff med varandra.

Herr Johansson i Brånalt: Jag vill på det kraftigaste understryka den tanke, som motionären gjort sig till tolk för. Jag anser, att en förlikningskommission skulle verka gott i mer än ett avseende. Den motivering, som utskottet kommit med, tål litet närmare skärskådas i sömmarna, innan man tar den för god. Det har, då det gäller förlikningsförhållandena, bland annat sagts, att de flesta mål förlikas på domarens uppmaning. Ja, även jag har haft den äran att sitta som nämndeman under rätt lång tid, och jag vill säga, att min erfarenhet därifrån är den, att de mål, som förlikts på domarens uppmaning, äro mycket få. Det finnes först och främst inte samma utsikter till förlikning, när saken kommit fram inför rätten, som det skulle finnas annars. När saksförare eller jurister — det må vara sådana, som kallas brännvinsadvokater eller med andra fula namn, eller rent av skolade jurister, ty jag har sett även många sådana föra fram mycket mindervärdiga mål inför domstolens handläggning — fått målen om hand, bli utsikterna till fredlig uppgörelse parterna emellan mycket mycket små. Därför anser jag den motivering, som utskottet framfört, icke hålla streck — åtminstone icke inom den häradsrätts domvärjo, i vilken jag har äran att sitta såsom nämndeman.

Jag tror, att förlikningsnämnderna skulle kunna göra mycket gott. Det är icke blott den ekonomiska synpunkten på tingen, som vi böra lägga såsom måttstock, utan vi böra tänka på att processer, fränsett helt de ekonomiska kostnaderna, medföra i många fall en kanske livslång fiendskap parterna emellan, och detta är ett ont, som vi ovillkorligen böra taga i beaktande och söka få bortarbetat i den mån, vi kunna.

Jag nämnde, att saksförare och även skolade jurister mången gång taga upp mål, som äro mindrevärdiga, och föra dem inför domstol; och jag skall framdraga ett exempel härpå från det härad jag tillhör. Vi hade där ett par mycket anlitade jurister, som voro ömsom käreande och svarande i de allra flesta mål. Händelsen gjorde emellertid, att de kommo att lämna häradet samtidigt. Vi som förut haft tre rättegångsdagar vid varje ting, fingo, när de lämnade oss, icke mer än två, och detta tack vare den omständigheten, att de kvarvarande juristerna och saksförarne icke hade för vana att tillstyrka olika rätts-

Ang. inrättande av förlikningskommissioner för biläggande av vissa rätts tvister.
(Forts.)

Ang. inrät-
tande av för-
likningskom-
missioner för
biläggand^r av
vissa rätts-
tvister.
(Forts.)

sökande att taga ut stämning på sin granne, närhelst en liten oenighet kunde komma till stånd emellan dem.

Till följd av en uppmaning av ett par jurister har jag skaffat mig en liten erfarenhet av vad ett gott råd kan göra för gagn, då det gäller tvistemål — särskilt där det gäller vattenrättsmål, mål angående utdikning av vatten eller förbud för granne att tappa vatten på annans mark — rättegångar, som i händelse de fullföljdes skulle komma att medföra avsevärda kostnader. Det av mig nu återopade fallet rörde sig dock om en obetydlighet; det gällde, vill jag minnas, torrläggning av ett område om 1 tunnlands storlek, vilket ju icke hade så stor betydelse. När den ene grannen varit och anlitat en jurist för att taga ut stämning, skrev denne till mig — han kom nämligen underfund med att det var ett struntmål — och bad mig försöka förlika de båda parterna. Jag hade rätt svårt för att sammanföra dem och få ihop dem, men det lyckades äntligen. När vi så skärskådade förhållandena på platsen, kommo vi underfund med att de hade orätt båda två. Jag försökte då få en förlikning till stånd, och efter mycket arbete lyckades det mig till bådas fullkomliga belåtenhet, men de fingo jämka efter något. Hade det blivit process av detta, hade den kostat över 500 kronor.

Om denna förlikningsinstitution infördes i vårt land, dock med en viss begränsning, så att det skulle vara såsom förhållandet är i en del övriga länder, eller att det skulle vara ett villkor att först anlita förlikningsnämnd, innan man gick till den verkliga domstolen — kravmålen lämnar jag ur sikte — om det således för de vanliga rättsmålen funnes en nämnd, vars ledamöter icke behöfde vara juridiskt bildade men besuttede gott bondförstånd och sinne för rättvisa, så skulle, därom är jag fullt övertygad, en sådan förlikningsnämnd verka mycket gott. Jag bara beklagar, att icke motionären yrkat bifall till sin motion, men jag hoppas, att han återkommer, och att utskottet då vederbörligen lägger de sakliga och faktiska skälen mera till grund för sitt avslagsyrkande än som nu varit fallet. Då motionären icke yrkat bifall till sin motion, ämnar jag icke heller göra det, men jag ber honom återkomma.

Herr Petersson i Lidingö villastad: Det förhåller sig nog med denna motion som med så många andra reformförslag, som tagas upp i riksdagen: vid första ögonkastet se de så tilltalande ut att man verkligen känner sig frestad att understödja dem. Men när man närmare börjar undersöka saken, komma avigsidorna och olägenheterna fram, och ofta äro dessa så stora, att man finner sig icke kunna följa de anvisningar, som givits. Det är just vad förhållandet är med den nu föreliggande motionen.

Ett ganska gott bevis för att olägenheterna av förslaget måste vara stora och överväga fördelarna, är det stora antal gånger, som liknande förslag varit bragt inför riksdagen utan att riksdagen velat uttala sig för detsamma. Herrarna finna uti den historik, som utskottet lämnat, en förteckning på de gånger, saken bragts inför riksdagen utan att leda till något ro-

sultat. Frågan om förlikningsanordningar har även upptagits av alla, som haft att syssla med reformering av vår processordning. Lagkommittén av år 1841, den äldre lagberedningen och sedermera 1884 års processberedning — alla ha de haft denna fråga uppe, men alla ha också stannat vid att avböja förslaget. Ett annat bevis för att man icke får göra sig för stora illusioner om betydelsen av ett särskilt förlikningsförfarande, är att i utlandet, där man haft anordningar i sådant syfte, förtroendet därför alltmer och mer börjat vika. Man har retirerat. Herrarna se exempelvis, att, såsom utskottet upplyser, i Norge och Danmark, vilka åberopats såsom föregångsland och goda exempel i detta avseende, i det sista rättegångsförslaget förordats, att förlikningsförfarandet, som förut varit obligatoriskt, icke längre skulle få den karaktären utan bliva frivilligt.

Vad är det nu för skäl, som göra att man ställer sig så betänksam mot detta förfarande? Det är nog egentligen det, att i allmänhet taget och särskilt i våra tider gå icke folk att processa utan att förut hava tänkt och känt sig så noga före, att i regel det icke finnes rum för ett förlikningsförfarande. Om det oaktat parterna skulle tvingats inför en förlikningsnämud, är det fara, att den blir lidande på detta, som är mest eftergiven och som har det vekaste sinnet. Det ligger så naturligt före, att en förlikningskommission gör allt för att kunna inför allmänheten uppvisa ett vackert resultat. Den skall visa, att den gjort något och med siffror styrka, att så och så många mål har den förlikt. Därför pressas parterna så långt som möjligt för att många förlikningar skola komma till stånd. Men vem är det som därvid kommer att ge efter? Jo naturligtvis, den av parterna, som har den minsta styrkan att stå emot de förlikningsförslag som framställas. Häruti ligger verkligen en fara för att man just genom dessa institutioner, som taga sig så vackert ut, i åtskilliga fall kommer att träda den verkliga rättvisan för nära.

Sedan vill jag säga, att om förlikningskommissioner skola inrättas och kunna verka någonting, så måste deras anlitande göras till ett oeftergivligt villkor för att tvisten sedan skall få upptagas vid domstolen, ty utan en sådan bestämmelse blir det icke någon effekt av hela arrangemanget.

Ja, detta är de synpunkter, som utskottet lagt på denna fråga, och de ha uttalats många gånger förut. Det är ock väsentligen vad som anföres uti lagberedningens uttalande av år 1842 och i den sista lagberedningens uttalande av år 1884. Jag tror, att dessa skäl äro tillräckligt vägande för att man skall finna sig icke kunna uttala sig till förmån för motionen. Jag tillåter mig alltså yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Karlsson i Mo: Med anledning av det sista yttrandet, som den ärade lagutskottsordföranden hade, som vi nu här hört, och hans skildringar om avigsidorna får jag för min del

Ang. inrättande av förlikningskommissioner för biliggande av vissa rätts tvister.

(Forts.)

Ang. inrät-
tande av för-
likningskom-
missioner för
biläggande av
vissa rätts-
tvister.
(Forts.)

säga, att detta gäller icke blott denna reform, utan alla de reformer, som föreslagits här i riksdagen, först falla dessa förslag igenom, gång på gång, men så i sinom tid bliva de genomförda och det har ofta visat sig att de varit mycket lämpliga. Jag vill uttrycka den förhoppningen, att det även skall gå på samma sätt med det förslag, varom här nu närmast är fråga.

Herr talman! Jag har fortfarande intet yrkande att göra.

Herr Tengdahl: Jag skall be få fastslå, att lagutskottets utlåtande innehåller föga eller intet om orsaken till, att vissa utländska förebilder på detta område ha misslyckats. Orsaken därtill kan ju ha varit organisatoriska fel, något, som emellertid lagutskottet här icke lämnar någon som helst upplysning om. Jag har i mitt stilla sinne mycket tänkt över denna sak, och jag har föreställt mig, att man skulle kunna göra ett obligatoriskt skiljedomsförfarande kraftigare genom att låta *själva karaktären av det slut, vartill skiljedomaren kommer, vara avgörande för den fortsatta rätten att processa*. Jag är visst icke främmande för den tanken, att om t. ex. skiljedomaren har bestämt sagt ifrån, att det är en absolut orättfärdig sak som dragits inför honom — något som är eller åtminstone gränsar till rättegångsmissbruk — så må visserligen hans uttalande kunna överklagas i en instans, varvid naturligtvis även själva huvudfrågan må komma till prövning, men att sedan all rätt att låta saken gå vidare skall vara avklippt. Men det kan också inträffa, att skiljedomaren säger, att det är en synnerligen omtvistlig sak, som det gäller, och att han fördens skull rent av tillråder att låta det gå till process. En sådan sak må kunna gå igenom två instanser och möjligen även till en tredje. Så kan det ju också inträffa, att en person har en synnerligen rättfärdig sak, där förlikning ej kan ävåbringas. I sådant fall skulle det naturligtvis också finnas större rätt till processande.

Jag menar således, att den verkliga karaktären av skiljedomsutslaget skulle vara utslagsgivande för den fortsatta rätten att processa. För mig existerar icke någon naturlig rätt att processa — jag vet icke, om detta överensstämmer med den uppfattning, som presidenten Petersson och de övriga ledamöterna av lagutskottet i detta fall hysa — men det existerar för mig en naturlig rätt att få rätt. Det är nog blott detta, som skiljer oss åt.

Jag skall även be att få nämna, att sedan ett trettioårigt år har här i Stockholm på Adolf Hedins initiativ, vilket jag sedermera varit nog lycklig att i någon mån ha fått fullfölja, en förlikningsinstitution kommit till stånd, som verkat till utomordentlig belåtenhet, nämligen de s. k. fattigsakförarna. På senare tid förföll visserligen denna institution, men nu har den återuppstått och förbättrats i form av det s. k. Rättshjälpskontoret. Alltjämt har det stått i fattigsakförarnas instruktion, att deras förnämsta uppgift är att förlika hellre än att gå till process, och de ha även förlikt många tusental fall till stor belåtenhet för

just en massa fattigt folk, som verkligen varit eller måhända i enstaka fall endast trott sig ekonomiskt eller på annat sätt förorättade. Jag är livligt övertygad om, att ett förlikningsförfarande är, såsom jag nyss sade, den grund, på vilken vi böra bygga en ny rättegångsordning.

Om icke motionären hade avstått från att yrka bifall till sin motion, skulle jag ha velat vara med om ett sådant yrkande, delvis på grund av lagutskottets motivering. När nu emellertid motionären icke yrkat bifall till motionen, skall jag icke heller tillåta mig att framställa något sådant yrkande, men jag är fortfarande, som sagt, övertygad om, att motionären här är inne på en fullkomlig riktig stråt, som har framtiden för sig.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 11.

Härefter förelåg till avgörande lagutskottets utlåtande, nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående verkställighet av straffarbete och fängelsestraff.

Ang. inrättande av förlikningskommissioner för biläggande av vissa rättstvister.
(Forts)

Om lag ang. verkställighet av straffarbete och fängelsestraff.

Genom en den 31 december 1915 dagtecknad proposition, nr 7, vilken blivit hänvisad till lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag angående verkställighet av straffarbete och fängelsestraff.

Utskottet hemställde, att ifrågavarande proposition måtte av riksdagen bifallas.

Reservationer hade likväl avgivits:

av herr *Schotte* i fråga om 2 § i lagförslaget; samt

av herrar *Lindqvist* i Stockholm, *Persson* i Norrköping, *Karlsson* i Fjäl och *Lindley* i Söderhamn, vilka instämt med herr *Schotte*.

På hemställan av herr talmannen beslöt kammaren, att lagförslaget skulle föredragas paragrafvis.

1 §.

Godkändes.

2 § skulle enligt det framlagda lagförslaget lyda sålunda:

2 §.

Den, som undergår straffarbete, skall hållas till arbete, som av vederbörande fångvårdsmyndighet för honom bestämmes. Där så

Om lag ang.
verkställighet
av straff-
arbete och
fängelsesstraff.
(Forts.)

lämpligen kan ske, skall arbetet vara av beskaffenhet att bereda fången tillfälle till förkovran i hans yrke eller till annan utbildning, som kan främja utsikterna för honom att efter frigivningen försörja sig, och bör vid valet av arbete hänsyn tagas till hans håg och fallenhet. Till andel i inkomst för arbetet äge han ej rätt; dock kan för flit och ordentlighet i arbetet i förening med gott uppförande arbetspremie tilldelas honom.

Ej må han förskaffa sig eller emottaga underhåll, beklädnad eller annat utöver vad honom vid straffanstalten tillhandahålles.

Av annan än vid straffanstalten anställd bevakningstjänsteman, läkare eller präst samt de personer, som hava uppsikt över straffanstalten eller där, till följd av tjänstebefattning eller fångvårdsstyrelsens beslut, äga tillträde, må fången ej mottaga besök, med mindre straffanstaltens styresman prövar omständigheter av särskild vikt föranleda till undantag.

Sedan tre månader från straffets början förflutit, må oberoende av omständigheter, varom nyss är sagt, tillstånd meddelas fånge, vilken ej undergår straffskärpning, att emottaga besök av maka, föräldrar, barn, syskon eller andra närstående, där ej ordningen eller säkerheten inom straffanstalten kan därigenom äventyras eller besöket anses eljest kunna verka skadligt. Anmälan om sådant besök skall ske hos straffanstaltens styresman, som skall för besök bestämma lämplig tid samt, om han så aktar nödigt, förordna, att under besöket bevakningstjänsteman skall vara tillstädes.

Brev eller annat skriftligt meddelande eller bud till eller från annan inom eller utom straffanstalten må icke av fången avsändas eller emottagas, utan att straffanstaltens styresman, efter prövning i varje fall, lämnar tillstånd därtill. Fången må dock icke förvägras att till svensk myndighet avsända skriftlig framställning, såvitt den är avfattad i hövisk form.

Vid tillämpning av ovan givna bestämmelser skall, där så lämpligen kan ske, iakttagas, att gradvis inträdande förmåner beredas fången i mån av gott uppförande och avtjänad strafftid.

Herr Schotte hade uti sin ovanberörda reservation föreslagit följande lydelse av paragrafen:

2 §.

Den, som — — — honom.

Ej må han — — — tillhandahållas.

Av annan än vid straffanstalten anställd bevakningstjänsteman, läkare eller präst samt de personer, som hava uppsikt över straffanstalten eller där, till följd av tjänstebefattning eller fångvårdsstyrelsens beslut, äga tillträde, må fången ej mottaga besök, med mindre straffanstaltens styresman därtill lämnat tillstånd. Tillstånd att emottaga besök av maka, föräldrar, barn, syskon eller andra närstående, må meddelas fånge, vilken ej undergår straffskärpning, där ej ordningen eller säkerheten inom straffanstalten kan därigenom även-

tyras eller besöket anses eljest kunna verka skadligt. Anmälan om sådant besök skall ske hos straffanstaltens styresman, som skall för besöket bestämma lämplig tid samt, om han så aktar nödigt, förordna, att under besöket bevakningstjänsteman skall vara tillstädes. Tillstånd att emottaga besök av andra än nyss nämnda anhöriga kan allenast meddelas fänge, därest omständigheter av särskild vikt för fången prövas föreligga för besöket.

Brev — — — — — form.

Vid tillämpning — — — — strafftid.

Sedan paragrafen föredragits, yttrade:

Chefen för justitiedepartementet herr statsrådet Hasselrot: Herr talman, mina herrar! Vid andra paragrafen är fogad en reservation av herr Schotte, med vilken åtskilliga andra utskottsledamöter från denna kammare instämt. Reservanterna äro missnöjda med den i förslaget inrymda, från gällande lag hämtade bestämmelsen, enligt vilken straffarbetsfänge icke under de tre första månaderna av strafftiden, med mindre straffanstaltens styresman prövar omständigheter av särskild vikt föranleda undantag, må mottaga besök av »annan än fängvaktare, vid fängelset anställd läkare eller präst samt de personer, som över fängelset hava uppsikt eller där, till följd av tjänstebefattning eller fängvårdsstyrelsens beslut, äga tillträde». Denna bestämmelse innebär med andra ord att straffarbetsfänge — märk väl icke fängelsefänge — under de tre första månaderna av strafftiden endast i undantagsfall får mottaga besök av anhöriga. Bestämmelsen, vilken, jämförd med vad som gällde före 1906, innebär en straffskärpning, infördes sistnämnda år i ett förslag, som utarbetats av en stor, särskild kommitté, av vilken, bland andra, även denna kammares högt ärade talman var ledamot, och framlades för riksdagen av Staaffska ministären, där, som bekant, Staaff själv var justitieminister och där även herr Schotte, den ärade reservanten, var medlem. Bestämmelsens syfte var just att åstadkomma en skärpning av de kortvariga frihetsstraffen. Staaffska ministären ansåg sig, och med rätta, böra tillmötesgå den inom alla sakkunniga och intresserade kretsar, närda önskan i detta avseende. I alla civiliserade länder har länge klagan försports över de kortvariga frihetsstraffens bristande effektivitet, och på många vägar har man sökt råda bot på detta missförhållande.

Den ifrågakvarande bestämmelsen innebär emellertid, såsom redan antytts, icke något ovillkorligt förbud för fänge att under de tre första månaderna mottaga besök av närstående. Straffanstaltens styresman äger, om omständigheter av särskild vikt därtill föranleda, medgiva besök. Man vill förekomma förströelsebesök, nöjesbesök och, naturligtvis, framför allt, rena okynnesbesök. Om däremot sådana omständigheter föreligga, som den ärade reservanten särskilt åberopat till stöd för en utvidgning

*Om lag ang.
verkställighet
av straff-
arbete och
fängelsestraff.
(Forts.)*

Om lag ang.
verkställighet
av straff-
arbete och
fängelsestraff.
(Forts.)

av besöksrätten, håller jag för min del före, att då även ett sådant fall är för handen, att besök bör medgivnas.

Jag är också i tillfälle att, efter överläggning med chefen för fångvården, meddela, att om riksdagen antager Kungl. Maj:ts förslag, från fångvårdsstyrelsens sida intet hinder möter att utfärda ett cirkulär med påpekande, att de omständigheter, som reservanterna anfört såsom skäl för ett generellt tillstånd till besök av närstående jämväl under de tre första månaderna, äro sådana omständigheter av särskild vikt, som enligt lagens nuvarande och i förslaget bibehållna lydelse böra föranleda undantag från förbudet mot besök. Vid sådant förhållande synes mig icke något skäl föreligga att bifalla reservationen.

Genom att följa reservanterna, skulle man, såvitt jag förstår, gå längre, än reservanterna själva egentligen åsyftat. Om reservationen bifalles, skulle regeln bli, att fånge ägde mottaga besök. Detta skulle av fången uppfattas såsom en ovillkorlig rätt. Då emellertid korttidsfångarna utgöra det stora övervägande flertalet av fångarna, skulle fängelserna snart bli överlupna med besök. Fångvårdsmyndigheterna skulle då säkerligen från ordningssynpunkt se sig nödsakade att inskränka besöken. Härav bleve åter följd, att fångarna skulle känna sig illa behandlade, känna sig kränkta i sin rätt; och detta i sin tur skulle medföra, att fångarna komme att hysa förbittring mot fängelsemyndigheterna, eller med andra ord, man skulle åstadkomma just det, som reservanterna genom sin reservation vilja förhindra. Bättre och klokare är det då, enligt min mening, att bibehålla det nuvarande systemet, enligt vilket fånge endast i undantagsfall, då omständigheter av särskild vikt därtill föranleda, har rätt att mottaga besök; besöket blir då en förmån. Om man däremot utan vidare biträder reservationen, så måste, såsom jag förut framhållit, vägran till besök ändock mycket ofta komma att ske; och dylik vägran kommer att uppfattas såsom en prickning.

Synpunkten, att besöken böra givas egenskapen av förmån är ännu starkare vid de längre straffen. Man har i överensstämmelse med den moderna kriminalistiken sökt få fram en progressiv straffbehandling. Början härtill har med framgång gjorts av fångvårdsstyrelsen i dess cirkulär av den 31 december 1912. Där äro även besök upptagna såsom en av de förmåner, som komma fången till del i större utsträckning allt efter längre fängelsevistelse och gott uppförande. Ett sådant system förutsätter, att man inskränker förmånerna i början. Eljest finnes mot slutet av strafftiden icke någon möjlighet till ytterligare förmåner.

Jag har från chefen för fångvårdsstyrelsen fått en promemoria, för vilken jag delvis skall redogöra, då däri bemötes fångvårdssällskapets framställning, på vilken reservanterna grundat sitt yrkande. Framställningen är missvisande — säger överdirektören — så vitt man kan anse den såsom uttryck för den i praktiken vunna erfarenheten. Den är undertecknad av direk-

tör Reutererona och pastor Wijkmark, vilka fullständigt sakna erfarenhet om 1906 års lagbestämmelser, eftersom de icke sedan nämnda år tjänstgjort vid cellfängelse. Den tredje av undertecknarna, pastor Wirén, har uppenbarligen icke begagnat sig av den rätt gällande lag ger honom. Det återstår då av dem, som undertecknat ifrågavarande framställning, två fängelsedirektörer, nämligen direktören vid centralfängelset i Härlanda och direktören vid straffängelset i Västerås. Den senare förklarar, att han tillstyrker förändringen ur *anförvanternas* men icke egentligen ur fångens synpunkt. Vid förfrågan till övriga fängelsedirektörer, nämligen vid fyra centralfängelser och 13 straffängelser ha de samtliga förklarat en ändring icke vara önskvärd ur fångvårdens synpunkt. Således ha av 19 direktörer, som finnas häri riket, två förklarat sig för, men 17 emot ändringen. Direktörerna vid straffängelserna i Jönköping, Mariestad och Vänersborg anföra, att de finna ändringen obehörlig. Direktören vid straffängelset i Kristianstad framhåller, att den nuvarande bestämmelsen är välbetänkt och lämplig. Direktörerna vid straffängelserna i Stockholm, Uppsala, Linköping, Gävle, Karlstad och Falun säga, att den nuvarande bestämmelsen är mycket lämplig och den föreslagna ändringen till skada. Direktörerna vid centralfängelserna å Långholmen samt i Malmö, Härnösand och Växjö tillika med direktörerna vid straffängelserna i Karlskrona, Kalmar och Örebro hålla före, att den nuvarande bestämmelsen är nyttig och lämplig.

Alla erkänna, såvitt jag vet, att detta av Kungl. Maj:t framlagda lagförslag är gott, att det är mycket gott. Det tillgodoser klokhetens synpunkter och det tillmötesgår humanitetens, så långt detta gärna är möjligt med hänsyn till arten av de staccars människor, om vilka här är fråga, och med hänsyn till straffets syfte. Om nu reservationen antages, riskerar man därigenom möjligen hela lagförslaget fall. Den bestämmelsen kommer emellertid i alla fall att leva, som reservanterna nu särskilt vilja döda. Resultatet av ett avslag skulle bli, att de olyckliga människor, som befolka våra fängelser, ginge miste om det mycket ostridiga goda, som rymmes inom förslaget.

Då jag nu således, herr talman, tillåter mig uttala den livligaste förhoppning, att kammaren måtte antaga Kungl. Maj:ts förslag, särskilt efter den förklaring jag här avlämnat, så gör jag det i den för mig lyckliga tron, att här i detta rum icke finnes någon, som mer än jag är intresserad av, att humanitetens principer skola komma till sin rätt även i fråga om fångvården men ock i medvetandet om vikten av, att fångvårdens huvudsyfte ej äventyras.

Herr Schotte: Herr talman! Herr justitieministern började med att erinra om, att nu ifrågavarande bestämmelse vore lika med nu gällande lagstiftning och att jag såsom ledamot av statsrådet deltagit i denna lagstiftnings tillkomst. Detta torde

Om lag. ang. väl vara en erinran, som är något på sidan om själva saken. Det verkställighet av straff- arbete och fängelsestraff. är mycket möjligt, att även herr justitieministern, om han länge får vara ledamot av Konungens råd eller blir ledamot av riksdagen, kommer till den uppfattning, att lagar, som han varit med om att förorda, påkalla ändring i ett eller annat avseende.

(Forts.)

Vi ha till stöd för reservationen åberopat den faktiska erfarenhet, som vi ha trots ligga bakom det yttrande, som är avgivet av fångvårdssällskapetets styrelse, en styrelse, som man väl hade anledning antaga skulle företråda den allmänna uppfattningen inom fångvårdskretsar. Vi ha därför icke, åtminstone icke jag för min del, gjort oss förvissade om, huruvida erfarenhet är allestädes lika bland fångvårdsmännen, utan vi ha, som sagt, antagit, att denna styrelse var representativ för den kår, som tillsatt densamma och av vars främsta förtroendemän den bestod. För min personliga del har jag också genom samtal med fångvårdsmän fått mig påvisade fall, där ganska likgiltiga familjeförsörjare just vaknat upp till ansvar för sin försörjningsplikt därigenom, att de under de första månaderna av fängelsetiden fått mottaga besök av anförvanter och av dessa påverkats. En fånge är vanligen i fängelset orolig för de sina; han har kanske familj att tänka på och sörja för, en hustru, en mor eller någon annan, och det har därigenom varit lättare för vederbörande fångvårdstjänstemän, föreståndaren eller predikanten vid fängelset, att få en brygga över till denne persons känsloträngar; och enligt den uppfattning, som de personer haft, som jag talat med om denna sak, har man genom nämnda besök och de samtal de gett anledning till kunnat tillgodose ett fångvårds- och samhällsintresse. Det har också tydligt framgått av de berättelser, jag fått höra, hurusom i åtminstone ett par fall förbudet att mottaga besök under den första fängelsetiden hos dessa fångar väckt förbittring och slöhet för andra känslolntryck, vilket sedan följt dem under hela strafftiden. Om nu möjlighet till besök av anförvanter strax i början av strafftiden beredes dem, kan man å omse sidor försöka att påverka varandra för att ställa så gynnsamt, som under de olyckliga förhållanden, varunder de leva, är möjligt. Naturligtvis har det icke varit min eller de övriga medreservanternas mening, att man skulle i detta fall tillåta några nyfikenhetsbesök eller sådana besök som i något avseende kunna ha en skadlig inverkan på fången. Dylika besök äro dock ganska sällsynta.

Vi ha nu trots, att en dylik allmängiltig bestämmelse som den nu i lagförslaget innehållna skulle förhindra dessa besök av närstående, som särskilt ha att framföra sina bekymmer under den första tid, som fången sitter inne. Är det emellertid så, som herr justitieministern förklarade, eller att fångvårdsstyrelsen är betänkt på att meddela reglementariska föreskrifter, varigenom det tillstånd att besöka fångar, som förefaller oss att vara alltför ovillkorligt i lagförslaget, blir utsträckt därhän, att även omständigheter med avseende å fånges försörjningsplikt och hans

förhållande till sina närmaste kan genom dylika besök få diskuterat även under de tre första månaderna, ha vi därmed vunnit väsentligen vad vi avsett. Vi ha ju icke påyrkat annat än att få nu gällande bestämmelse i detta avseende modifierad, så att i ömmande fall en fånge verkligen må kunna mottaga besök av anförvanter, och vi ha visst icke menat, att man skulle tillåta besök i sådana fall, där besöken kunde anses verka på något sätt skadliga på fången eller då ordningen inom straffanstalten därigenom på något sätt skulle äventyras.

Kan herr justitieministern lämna kammaren en försäkran om, att de synpunkter, som han här gjorde gällande, skola vinna det beaktande, som han nu ställt i utsikt, har jag för min del icke något särskilt yrkande att framställa i anledning av den föreliggande reservationen.

Vidare anfördes ej. Paragrafen godkändes.

Aterstående delar av lagförslaget.

Godkändes.

Utskottets hemställan förklarades vara besvarad genom kammarens beslut i fråga om lagförslaget.

§ 12.

Härefter föredrogs vart efter annat jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av rätt till bearbetande av icke inmutningsbara mineralfyndigheter å kronojord;

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av kronan tillhörande jordägarandelar i gruvor;

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avstående eller upplåtande i vissa fall av mark från kronoegendomar;

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa områden av Hanekinds härads allmänningar Kolbytte-mon, Åsdymlingen och norra allmänningen;

nr 5, i anledningen av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring av gällande bestämmelser rörande fonden för fiskerinarinogens befrämjande;

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användande av ett till anläggning av en statens fiskodlingsanstalt vid Motala anvisat anslag till anläggning av en dylik anstalt vid Borens-hult;

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för föreståndaren för Bjurfors skogsskola G. Lundberg att för ålders-tillägg tillgodoräkna sig viss tjänstgöring; och

*Om lag ang.
verksamhet
av straff-
arbete och
fängelsestraff.
(Forts.)*

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användande under år 1916 av behållning å norrländska avdikningsanslaget för år 1915.

Kammaren biföll vad utskottet i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 13.

*Ang. drift-
kostnader
för statens
domäner.*

Vid härpå skedd föredragning av jordbruksutskottets utlåtande, nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 25, angående driftkostnader under år 1917 för statens domäner begärdes ordet av

Herr Tamm, som yttrade: Herr talman! Det är med en känsla av uppriktig tillfredsställelse, som man här konstaterar, att jordbruksutskottet liksom förut Kungl. Maj:t har tagit ett bestämt avstånd från planen, att den tillökning i domänstyrelsens arbetskrafter, som nu föreslås och tillstyrkes, skulle bliva av stadigvarande beskaffenhet, d. v. s. att dessa nya tjänster skulle sättas på ordinarie stat. Men den tillfredsställelse, man därutinnan erfar, minskas väsentligen, då man finner, att jordbruksutskottet icke har fäst sig vid, att det föreslagits direkt en ny skogsbyrå hos domänstyrelsen. Man skulle nämligen av detta kunna draga den slutsatsen, att såväl Kungl. Maj:t som jordbruksutskottet har gått med på att fortsätta den nuvarande organisationen genom en uppdelning av byråerna efter områden och icke efter arbetets art.

Förhållandet är det, att de utredningar, som nu föreligga, samtliga peka hän på en i viss mån förändrad organisation av domänstyrelsen, och det är för att bestämt, ännu bestämdare än vad jordbruksutskottet gjort, understryka nödvändigheten av, att Kungl. Maj:t har fullkomligt fria händer i detta fall, som jag här begärt ordet. Jag skulle gärna ha sett, att jordbruksutskottet hade kunnat taga en bestämd position i denna fråga, om uppdelningen här skall ske efter arbetets art eller efter lokala förhållanden, men det vore kanske för mycket begärt. Men jag tillåter mig redan nu varna för att, om domänstyrelsen delar upp landet, i stället för såsom nu på tre skogsbyråer, på fyra efter arealen, detta skulle i framtiden kunna föranleda att landet fortfarande delades upp på fyra olika skogsbyråer. Hur blir det nämligen då? Då kunde man efter mitt förmenande faktiskt säga, att det existerade fyra domänstyrelser under samma högsta chef men under småkonungar i form av tämligen allena rådande byråchefer för varje område, som var för sig hava att behandla de ekonomiska, skogspolitiska och administrativa frågor, som uppkomma rörande varje revir och överjägmästaredistrikt. Jag tillåter mig vidare att varna för varje tanke att inflytta överjägmästareinstitutionen inom domänstyrelsen, som detta ser ut att vara föregångare till, ty då kommer man efter mitt förmenande ur askan i elden genom att fortfarande begära fullkomlig lokal-

känndom hos den centrala ledningen för skogsvården, domänstyrelsen, något som den icke kan äga.

Jag ber, herr talman, att, då jag nu yrkar bifall till utskottets hemställan, få på det skarpaste betona det som utskottet gör, att detta arrangemang måtte bli en anordning av provisorisk art.

Ang. driftkostnader för statens domäner.
(Forts.)

Härefter anförde

Herr Eurén: Herr talman! Vid behandlingen av detta ärende här i kammaren kan jag icke underlåta att meddela ett utdrag av ett brev, som jag mottagit och som skildrar åtskilliga förhållanden som har beröring med denna fråga. Det är från en fullt trovärdig person, och jag vet också, att han har full kännedom om de förhållanden, det gäller.

Det lyder: »Förhållandet är lika i år som jag talade om förra året, nämligen att en kronojägare sedan nyåret här på gården har förtjänat den nätta summan av 886 kronor på utstämplingar m. m., d. v. s. en hel årslön för en i privat tjänst anställd skogvaktare. Vad dessutom samme man förtjänat på andra privata ställen kan jag ej säga, men jag vet, att det är respektabla summor. Samma kronojägare har tillsyn över prästgårdens skog härstädes på grund av sin tjänsteställning, men denna skog hade han tillfälle att endast 2 à 3 timmar på en söndageftermiddag bevaka och efterse.»

Nu är detta här skildrade fall icke från Norrland, utan det är från Svealand. Om här relaterade förhållanden övas i någon större utsträckning av kronojägare, känner jag icke till, men jag har velat, genom att bringa de relaterade förhållandena till vederbörandes kännedom, väcka uppmärksamhet på saken, så att man möjligen genom att tillvarataga arbetskraften hos nuvarande kronojägare kan undgå att inrätta nya tjänster. Jag har, herr talman, icke något yrkande att göra.

Herr Linders: Herr talman! I anledning av herr Tamms yttrande vill jag endast säga, att utskottet velat tillgodose de krav, som verkligen förefunnos på ökade arbetskrafter, men icke i något avseende föregripa den blivande omorganisationen, och det är anledningen till att utskottet givit tillstyrkandet av Kungl. Maj:ts proposition den form, det här har.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 14.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört jordbruksutskottets utlåtande, nr 10, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående upplåtande till egnahemslägenheter av kronoegendomen $\frac{5}{8}$ mantal Hjältorp västergård nr 1 i Frisla socken av Älvsborgs län.

Ang. upplåtande till egnahemslägenheter av kronoegendomen $\frac{5}{8}$ mantal Hjältorp västergård nr 1.

Ang. upplå-
tande till
egnahemslä-
genheter av
kronoegendo-
men $\frac{5}{8}$
mantal Hjäl-
torp väster-
gård nr 1.

I en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottets förberedande behandling hänvisad motion, nr 120, hade herr *E. A. Nilsson* i Örebro hemställt, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes vidtaga åtgärder i ändamål att kronoegendomen $\frac{5}{8}$ mantal Hjältorp västergård nr 1 i Frisla socken av Älvsborgs län snarast möjligt måtte bli tillgänglig för beredande av egnahemslägenheter.

(Forts.)

Utskottet hemställde, att ifrågavarande motion ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Häremot hade herr *Öberg* reserverat sig.

Efter uppläsandet av utskottets hemställan anförde

Herr *E. A. Nilsson* i Örebro: Herr talman, mina herrar! Jag begärde ordet därför, att även om förevarande fråga kan förefalla vara av mindre betydelse, är den dock ägnad att kasta en viss belysning över såväl statens jordpolitik som också statens egnahemspolitik. Den kronoegendom, varom här är fråga nämligen $\frac{5}{8}$ mantal Hjältorp västergård nr 1 i Frisla socken, innehåller omkring 25 hektar åker, 4 hektar skogs- och betesmark, 1,37 hektar ängs- och odlingsmark samt impedimenter, tomt och trädgård till något över 2 hektar. Till egendomen hör emellertid en numera nästan raserad kvarn med dammbyggnader vid vattenfall. Värderingsmännen, som värderade såväl vattenfallets värde som egendomens värde, då egendomen senast utarrenderats eller år 1906, kommo till den uppfattningen, att värdet av vattenkraften borde uppskattas till 350 kronor om året. Någon exakt siffra på vattenfallets värde ansågo sig värderingsmännen icke vara i tillfälle att lämna. Då arrendesumman uppskattades till 980 kronor, framgår därav, att det arrendebelopp, som skulle falla på själva jordegendomen, uppgår till 630 kronor. Beträffande detta vattenfall har det intresserat mig att ur vattenfallskommitténs utredning, d. v. s. den utredning som avgavs år 1903, inhämta några siffror. Av denna utredning framgår att vattenfallets höjd är nära 14 meter och fallets effekt vid lågvatten 112—154 hästkrafter, men att den industriella medelvattenmängden anses lämna en effekt av 223—265 hästkrafter. Fallet är beläget 1,000 meter från Frisla järnvägsstation. I en särskild kolumn i detta betänkande är dessutom antecknat att hela vattenkraften är av arrendatorn av kronoegendomen tagen i anspråk för industriell anläggning.

Det är nämligen så, att denna egendom har sedan långliga tider tillbaka arrenderats av fabrikören *L. J. Wingqvist* i Frisla. Efter hans frånfälle övertogs arrendet av hans stärbhus — delägarna i detta voro sonen *Birger Wingqvist* och dottersonen *Ignar Andén* — på 20 år, räknat från den 14 mars 1906. Emellertid dog sonen *Birger Wingqvist*, och arrendet överläts 1909 på den omyndige dottersonen *Ignar Andén*. Då frågar man sig: vad kan vara anledningen till att en av vårt lands största fabriksidkare haft intresse av att arren-

dera denna egendom? Svaret ligger naturligtvis däri, att hans intresse icke varit knutit vid jordegendomen i sig själv, utan på det värde, vattenfallet har, vilket han drar nytta av, då han får en mycket stor krafteffekt för den ringa utgiften av 350 kronor om året. Hans huvudintresse är således förlagt till denna vattenenergi. Nu är det så, att Frisla är ett mycket stort fabriksamhälle. Ensamt den fabrik, vilkens ägare arrenderar denna egendom med tillhörande vattenfall, sysselsätter omkring 850 arbetare. Därutöver finnes dock inom detta samhälle en mycket betydande industri och en arbetsstyrka, som säkerligen torde uppgå till 1,500 personer. Men dessa arbetare ha oändligt svårt att skaffa sig egna bostäder, därför att det finnes icke jord tillgänglig av enskilda, som till skäligt pris vilja upplåta den åt arbetarne. Förhållandet är sålunda det, att hos den, som arrenderar egendomen, är intresset givetvis att få vattenkraften, men de arbetarskaror, som äro sysselsatta där, hava intresse av att kunna erhålla bostäder på egen grund. Det är deras intresse. Då har, såsom jag sagt i min motion, det förefallit mig, som om i detta fall borde hava förelegat skäl att söka ordna det så på denna plats, att arbetarne kunde få sitt behov och dessa sina krav vederbörligen tillgodosedda.

Jag har därför i min motion begärt, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes vidtaga åtgärder i ändamål, att denna egendom snarast möjligt måtte för ifrågasatta syftemål bliva tillgänglig. Men jag har i motionen tydligt utsagt, att förutsättningen härför vore, att arrendatorn allt fortfarande eller under den tid arrendeavtalet omfattar, skulle få behålla den vattenkraft, som nu är huvudintresset för honom. Nu har utskottet icke velat vara med därom, och varför? Jo, jag har ju icke kunnat visa, säger utskottet, att arrendatorn är villig att frånträda egendomen eller erforderlig del av densamma. Ja, det medger jag, men jag trodde verkligen icke, att jag skulle gå till arrendatorn och förhandla med honom, utan jag föreställde mig, att det skulle bliva vederbörande myndighet, som på anmodan av Kungl. Maj:t skulle vidtaga dessa åtgärder. Så säger utskottet vidare, att jag icke har påvisat, att ett inom orten verkligt behov av mark till egnahemslägenheter påkallar nu ifrågasatta åtgärder. Ja, jag må säga det, att då i ett fabriksamhälle sådant som Frisla, läget är det, att tomtjord för uppförande av egnahem icke kan till skäligt pris förvärvas från enskild man, men kronan har en för detta ändamål synnerligen välbelägen egendom, då synes det mig, att på denna plats förefinnes ett verkligt behov av att något åtgöres härför.

Det stora arbetarantal, som finnes i Frisla, och de förhållanden, jag vidrört i motionen och här något närmare utvecklat, synas mig klart ådagalägga, att något bör göras. Utskottets förhoppning, att vederbörande icke skola underlåta att göra framställning i ämnet, synes mig svagt grundad, och det på grund av den behandling ärendet av dessa vederbörande erhållit förut. Vederbörande hava nämligen icke hittills ådagalagt eller visat något som helst intresse för det

Ang. upplåtande till egnahemslägenheter av kronogöden 5, 8 samt Hjälp-torp västergård nr 1.

(Forts.)

Ang. upplåtande till egnehemsägenheter av kronoegendomen ⁵3 mantal Hjäl-torp västergård nr 1.

enligt min uppfattning mycket viktiga sociala behov, som här gör sig gällande.

Nu är visserligen frågan fallen i år, ty jag är övertygad om att första kammaren, därifrån det icke finnes en enda reservant, har bifallit utskottets hemställan, men för att få fram en opinion i saken skall jag, herr talman, tillåta mig yrka, att kammaren måtte med avslag å utskottets hemställan bifalla den i ämnet väckta motionen.

(Forts.)

Herr vice talmannen, som åter övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, gav härefter ordet till

Herr H a m i l t o n, som yttrade: Herr talman! Jag delar fullkomligt den ärade motionärens uppfattning, att det varit önskligt, om den ifrågavarande egendomen kunnat styckas till egna hem, och att det därför var ett misstag som begicks, då denna egendom för ett tiotal år sedan utarrenderades på 20 år. Det vore också önskligt, om man kunde förverkliga den plan, som motionären nu framlagt. Men det låter sig väl knappast göra. Ätminstone saknar riksdagen visshet om att de åtgärder, vilkas vidtagande av Kungl. Maj:t motionären begär att riksdagen skulle anhålla om, verkligen kunna genomföras. Egendomen är, som motionären själv erkänner, bortarrenderad på ytterligare tio år, och det beror alltså på arrendatorn, om han vill avstå från densamma, om styckning skall kunna ägarum. Det är väl icke lämpligt, att riksdagen vidtager en så allvarlig åtgärd som att skriva till Kungl. Maj:t, då riksdagen icke vet, huruvida formella skäl kunna ligga hindrande i vägen för ett förverkligande av motionärens förslag. Det förefaller som om motionären vida lättare skulle nå sitt mål, om han skaffade sig en förbindelse av arrendatorn, att denne vore villig att mot vederlag avstå från arrendet, och om motionären verkligen vill saken, borde han till en följande riksdag kunna förete dylikt intyg. Men att riksdagen, innan den har visshet om att saken skulle kunna genomföras, skriver till Kungl. Maj:t, tror jag icke vara lämpligt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anförde

Herr L i n d e r s: Herr talman! Det framgår av motionärens yttrande här i kammaren, att han anser, att utskottet snävt behandlat hans framställning. Då vill jag säga, att om denna hans uppfattning är riktig, så kommer detta sig därav att motionen, sådan den framlagts för utskottet, knappast kunnat erhålla någon annan behandling. Inom utskottet har man nämligen ansett, att för att det verkligen skulle kunna presteras tillräckliga skäl för ett bifall till motionen, hade det bort uppvisas icke endast att det verkligen finnes spekulanter i orten, som ville ha egendomen, utan också att man erhållit arrendatorns preliminära medgivande till en dylik överenskommelse. Saken har icke före-

legat så för utskottet, och därför har utskottet icke ansett sig kunna bifalla motionen. Jag tror, att motionären, om jag icke misstager mig, skall vara villig erkänna, att hela denna sak skulle komma i ett för staten synnerligen olämpligt läge, ifall man här bifölle hans motion. Därigenom skulle nämligen arrendatorn komma att befinna sig i en synnerligen stark förhandlingsställning, som medgäve honom att godtyckligt bifalla eller icke bifalla en framställning. Det kan icke vara lämpligt att giva arrendatorn en sådan ställning, även om det i övrigt skulle funnits starkare skäl för saken än de, som förelegat.

Jag tror, att motionären visserligen kan ha rätt däri, att här kunde finnas ett tillfälle att åstadkomma bildandet av egna hem. Jag känner icke till förhållandena i orten, men när motionären säger, att det icke finnes jord tillgänglig på annat ställe, så får detta påstående en egendomlig belysning av arrendatorns egna officiella uppgifter, som han avger såsom svar på en fråga om de arbetskrafter, som sysselsättas på egendomen. Han säger nämligen, att denna gård skötes med folk från andra gårdar, som tillhöra honom. Det är alltså tydligt, att arrendatorn äger gårdar utom denna kronoegendom, och då synes det mig, att det skulle vara egendomligt, om man utan vidare utredning skulle vara med om att kronans egendom tas i anspråk i första rummet för att tillgodose det intresse, som arrendatorn har av att erhålla arbetarebostäder.

Då herr Nilson såsom motionär åberopar en sådan sak som de sociala behoven, så tycker jag, att han icke bör vara obillig mot utskottet. Jag undrar, om vi icke i allmänhet, när vi tänka på att tillgodose de sociala behoven, fela däri, att vi glömma, att det också finnes ekonomiska och praktiska uppgifter, och vid tillgodoseendet av de sociala behoven få vi icke lämna dem ur räkningen. Dessa har motionären icke beaktat på ett sådant sätt, att det är möjligt att bifalla hans framställning.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Nilsson i Tånga: Herr talman! Jag kan i det väsentliga instämma med herr Linders i hans yttrande. Det bör vara klart för var och en, att i det skick, detta ärende förelegat för utskottet, utskottet näppeligen kunnat komma till annat resultat än det förevarande. Jag vill icke bestrida, att det kan föreligga fall, då en enskild motionär bör föra fram ett sådant ärende som detta, men då skall det vara alldeles exceptionella förhållanden, som föranleda därtill, ty vart skulle det leda hän, om en sådan praxis utvecklades, att riksdagen på framställning av enskilda motionärer skulle besluta i dylika saker? Då beklagar jag jordbruksutskottet, ty då finge det sannolikt icke göra annat än syssla med utredningar i dylika frågor.

Om jag nu håller mig till den föreliggande frågan, så vill jag för min del ingalunda bestrida, att det föreligger behov där

Ang. upplåtande till egna hemslägenheter av kronoegendomen ^{5/8} mantal Hjältorp västergård nr 1.
(Forts.)

Ang. upplåtande till egnahemslägenheter av kronoegendomen ^{6/8} mantal Hjältorp västergård nr 1. (Forts.)

ute av egnahemslägenheter såväl för jordbruks- som bostadsändamål. Men om behovet är så stort, som herr Nilson i Örebro synes anse, har man nästan anledning att betvivla. Jag har mig bekant, att sistlidna höst förrättades värdering av en kronoegendom, belägen knappast 2 kilometer från denna plats, och enligt vad som upplysts mig fanns det därvid icke ett enda anbud från arbetare eller andra från Frisla på inköp av egnahemslägenheter. Nu förhåller det sig ju med denna egendom så, som för övrigt herr Nilson relaterade, att den arrenderats av fabriksledningen. Det förhåller sig vidare så, att fabriken upplåter bostadslägenheter till arbetare. Om nu riksdagen beslutar, att denna egendom skall styckas, så är väl antagligt, att arbetarne komma att spekulera på egnahems- och bostadslägenheter. Men då blir också följden, att fabriken arbetarebostäder komma att stå tomma. Jag hemställer till herr Nilson, om han tror, att arrendatorn under sådana förhållanden är villig att frånträda egendomen på rimliga villkor. Detta kan icke ske genom tvång, ty han kan under nuvarande arrendeperiod icke skiljas från egendomen anorlunda än genom en uppgörelse, och i sådant fall komme han säkerligen att kräva skadestånd, som medförde, att denna affär bleve synnerligen ofördelaktig för statsverket. Jag tror inte mycket på, att en styckning av egendomen kommer till stånd förr än arrendetiden gått ut.

Nu är det så, att den lokala domänförvaltningen har sig ålagt att vid arrendeuppskattningar av egendomar tillse om någon del eller till äventyrs en egendom i sin helhet är lämplig för styckning. Anser man att den lokala domänförvaltningen icke fullgör sina åligganden därvidlag, ja, då får Kungl. Maj:t giva vederbörande påminnelser i saken. Men olämpligt är det att slå in på den principen att riksdagen på en enskild motionärs framställning skall besluta i ett sådant ärende, då riksdagen egentligen saknar förutsättning att kunna bedöma varje speciellt fall.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Öberg: Herr talman! Vid föreliggande frågas behandling inom utskottet har jag för min del icke kunnat vara med om att avvisa motionärens förslag. Jag har nämligen av de utav honom i motionen relaterade förhållandena trott mig finna det framgå, att det föreligger ett verkligt behov att kunna upplåta mark till egnahemslägenheter åt den massa personal, som finnes på platsen. För vinnande av detta ändamål har jag inom utskottet hemställt, att utskottet skulle hänvända sig till domänstyrelsen för att genom domänstyrelsen få utrönt, huruvida det förhåller sig på det sättet, som motionären här uttalat, att det förefinnes ett verkligt behov av egnahemslägenheter, och huruvida ifrågavarande egendom kunde anses vara lämplig för att tillfredsställa dessa arbetares behov av mark samt till sist, huru-

vida och på vilka villkor den utarrenderade egendomen tidigare, än som bestämmes i arrendeavtalet, kunde bliva tillgänglig för det syfte, som här ifrågasättes. Men denna min hemställan har icke upptagits av utskottet, utan utskottet har endast velat stödja sig på det gamla förfaringssätt, som plägar komma till synes och användning, när det är fråga om upplåtelse av dylika egendomar. Man har sagt, att vill man främja det syfte, som ifrågasättes, så skall man icke gå fram på den väg, som motionären gjort, utan då har man att hänvända sig till Kungl. Maj:t och giva Kungl. Maj:t del av de skäl, som tala för en uppdelning eller försäljning av en härtill ifrågasatt kronodomän, så att Kungl. Maj:t i den ordningen får pröva saken. Det är visserligen sant, att detta är det gamla förfaringssätt, som användes och som kommer att utgöra regel. Men jag har med tanke på den utomordentligt stora vikt och betydelse, som ligger i strävandet att i vidaste utsträckning få fram egna hem, tänkt mig möjligheten av att för en gångs skull göra ett avsteg eller en avvikelse från denna regel och söka att i någon mån utan att hänvända sig till Kungl. Maj:t få utrönt, om man kunde gagna ett sådant syfte. Då det sålunda syntes mig, som det bort vara en möjlighet att genom domänstyrelsens försorg få detta först utrönt för att sedan i sak besluta om ett eventuellt bifall till motionärens hemställan, har jag varit skiljaktig med utskottet; och då jag, herr talman, i denna fråga som i många andra frågor så livligt och så gärna vill medverka för tillkomsten av egnahems-lägenheter i den allra vidaste utsträckning för att gagna, gynna och hjälpa alla dem, som vilja komma i eget hus, under eget tak och på egen och självständig grund, så ber jag att få yrka bifall till motionen.

Ang. upplåtande till egnahemslägenheter av kronoegendomen ^{b. s} motal Hjärtorp västergård nr 1.

(Forts.)

Herr talmannen, som under herr Öbergs anförande återkommit, lämnade nu ordet till

Herr Lithander, som yttrade: Herr talman! Det var ett yttrande av herr Nilson i Örebro, som jag fäste mig vid. Herr Nilson sade nämligen, att vederbörande, i detta fall fabriksägaren, visat sig icke beakta sociala önskemål. Då jag har personlig erfarenhet om motsatsen, har jag icke velat underlåta att delgiva denna erfarenhet. Det förhåller sig nämligen så, att på denna plats har, sedan en lång följd av år tillbaka, i mycket stor utsträckning och fullt tillgodoseende behovet, uppförts arbetarebostäder, och därjämte har arbetsgivaren på olika sätt sökt tillgodose arbetarnas berättigade krav på trevnad genom anordnande av möjligheter till bad m. m. dylikt.

Jag har alltså velat betona, att långt ifrån att viljan att tillgodose dylika sociala önskemål saknats, densamma tvärtom förefunnits i hög grad och det icke blott tillfälligt utan under tre generationer. Sociala önskemål ha här tillgodosetts i större utsträckning än vad på många andra ställen i vårt land är fallet,

Ang. upplåtande till egnahemslägenheter av kronoegendomen ^{5/8} mantal Hjältorp västergård nr 1.
(Forts.)

och man har icke endast inskränkt sig till vad som framburits såsom önskemål, utan man har under en lång följd av år av egen drift gjort sitt bästa för att bereda arbetarestammen trevnad och en god utkomst.

Jag har blott velat inlägga denna lilla gensaga och har intet särskilt yrkande att göra.

Härpå anförde

Herr E. A. Nilson i Örebro: Herr talman, mina herrar! Den föregående ärade talaren missförstod helt och hållet mitt yttrande, och det är jag övertygad om att protokollet skall komma att upplysa honom om. De vederbörande, som utskottet här talar om och om vilka utskottet förmenar, att de icke skulle underlåta att göra framställning i ämnet, om det föreligger ett behov i det av mig i min motion omtalade hänseendet, dessa vederbörande äro icke fabriksidkaren-arrendatorn, utan dessa vederbörande äro måhända domänintendenten och domänstyrelsen. Sålunda vände sig icke mitt yttrande i ringaste mån mot fabriksidkaren och hans åtgöranden, och jag är fullkomligt övertygad, att det stenografiska protokollet skall visa, att så icke varit fallet. Jordbruksutskottet talar icke, såvitt jag kan fatta, om några andra vederbörande än de av mig nu nämnda. Detta om den saken.

Det var en ärad talare på Skånebanken, som ville göra gällande, att det vore olämpligt att i ett sådant ärende skriva till Kungl. Maj:t., därför att arrendatorn därigenom skulle komma i så orimligt stark ställning. Det yttrandet förstod jag icke rätt, ty, såvitt jag kunde fatta honom, skulle det utmynna däri, att arrendatorns intressen i detta fall skulle gå fullkomligt stick i stäv mot arbetarnes intressen, och längre fram i yttrandet framgick det också, att det var den ärade talarens uppfattning, att så vore förhållandet. Jag har icke den uppfattningen för min del, att en arbetsgivare icke skall ha något intresse av att hans arbetare skola få goda bostäder, bostäder som icke äro de vanliga arbetarebostäderna efter baracksystem, utan bostäder, bestående måhända för varje arbetare av en egen liten stuga.

Jag vill gentemot den ärade talaren sålunda här anlägga en djupare social synpunkt än vad den ärade talaren gjorde. I motsats till denna sociala synpunkt framhävde den ärade talaren synnerligen starkt de ekonomiska och praktiska skälen, men jag måste säga mig, att det språket från honom med det parti han tillhör, klingade något främmande i mina öron.

Om jag ett ögonblick skulle stanna vid de ekonomiska skälen, så har jag redan påvisat, att denna betydande vattenkraft är utarrenderad för den ringa penning, om vilken jag förut talat. Jag skall blott ytterligare något belysa den ekonomiska frågan, eftersom han förde den på tal. Varje människa kan väl förstå, att en vattenkraftseffekt av den storlek, jag nyss talade om

och som kostade endast 350 kronor om året, erhålles för ett mycket billigt pris, och det har jag icke klandrat ett ögonblick. Belysande för den ekonomiska synpunkten är vidare att arrendatorn åtagit sig att uppföra nybyggnader på denna gård till ett värde av icke mindre än 5,355 kronor utom värdet av den utsyning av virke på egendomens skog, vartill han äger rätt. Detta avgår på arrendesumman. Om jag sålunda avräknar arrendebeloppet för vattenkraften och allenast håller mig till arrendebeloppet för jorden, så går det åt icke mindre än nio års arrende för att uppföra dessa byggnader. Även om man sålunda betraktar detta ärende ur rent ekonomisk synpunkt, så vågar jag bestämt göra det påståendet, att kronan icke här gjort någon lysande affär, utan saken ställer sig ganska svag ur rent ekonomisk synpunkt.

Vidare ville den ärade talaren göra gällande, att något behov icke här förefanns av egnahemslägenheter, därför att till en på 2 kilometers avstånd däriifrån belägen gård, som nyligen sålts, icke funnits alls några spekulanter. Jag ber då först och främst få säga, att jag sade, att det är svårt att få jord till egnahem för skäligt pris, och det står jag fortfarande för. Men vidare är det en oändlig skillnad, om man bjuder ut en gård på 2 kilometers avstånd från fabriksamhället eller om arbetarne i stället få tillfälle att få egnahemslägenheter på egendomen, som ligger, om jag så får uttrycka mig, vägg i vägg med verkstaden eller den plats, där de ha sitt arbete. Det är ett sådant läge denna egendom har i förhållande till fabriksamhället, och det är på grund därav, som jag har velat opinera till förmån för den tanken, att denna egendom bör användas till ett ändamål, som den synnerligen väl lämpar sig för, ett ändamål, varigenom såvitt jag förstår statens ekonomiska och praktiska behov tillgodoses på samma gång som man tillgodoser ett socialt intresse av stor betydelse enligt min uppfattning både för arbetsgivare och arbetare.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr *Liljedahl* instämde häruti.

Herr Nilsson i Tånga: Herr talman! Jag kan mycket väl instämma med herr Nilson i Örebro i hans yttrande i vad det rör undervärderingen av egendomen och vattenfallet. Det är tyvärr ett sorgligt förhållande, som man stöter på även annorstädes, och Hjältorp är visst icke något specifikt fall därvidlag. Det råkar man på snart sagt överallt beträffande kronoegendomar.

Herr Nilson i Örebro vände sig emot mitt yttrande, att då en kronoegendom icke långt däriifrån — knappast två kilometers avstånd — värderades, så hade det icke varit några spekulanter från Frisla. Herr Nilson säger, att då det fanns tomter på närmare håll, var det klart, att de förra tomterna

Ang. upplåtande till egnahemslägenheter av kronoegendomen ^{2/3} mantal Hjältorp västergård nr 1.

(Forts.)

Ang. upplåtande till egnahemslägenheter av kronoegendomen ^{5/8} mantal Hjältorp västergård nr 1.

(Forts.)

icke uppmuntrade till spekulation på grund av avståndet. Men arbetarne vid Frisla hade ju icke någon som helst vetskap om att de kunde få egnahemslägenheter där. Det tyckes dock, att om behovet hade varit trängande och om man varit mycket angelägen om att skapa sig vad man kallar egna hem, skulle åtminstone icke avståndet ha avskräckt.

Jag begärde egentligen ordet för att säga ett par ord för att förebygga ett missförstånd som möjligen kan uppstå. Denna debatt kan nämligen ge anledning till det antagandet, att den lokala domänförvaltningen där i länet skulle ha försummat sig, icke ha gjort vad den borde göra. Då ber jag att få säga att denna egendom är utarrenderad så, att arrendeperioden omfattar tiden från 1906 till och med 1926. Följaktligen skedde arrendeuppskattning och arrendevärdering, såsom vanligen är fallet tre år före, d. v. s. 1903 och på den tiden hade man inte börjat upplåtandet av kronojord till egnahemslägenheter. Jag menar därför, att den lokala domänförvaltningen är ursäktad, om den icke då föreslog detta. Sedermera har den knappast haft tillfälle därtill, ty jag förmodar, att år 1909, då ett slags överlåtelse skedde, spelade den s. k. optionsrätten in, och då kunde domänförvaltningen icke åtgöra någonting. Inte heller under arrendetidens lopp kan denna gärna göra något vid saken.

Herr Linders: Herr talman! Det tyckes mig som om herr Nilsson alltför mycket inskränkt betydelsen av det kollektiva begrepp, som utskottet använder sig av när det säger »vederbörande». I detta »vederbörande» torde väl tydligt och klart också bära innefattas arbetarna själva. De som önska få egnahemslägenheter, kunna göra framställning därom i vederbörlig ordning. Då förefaller det mig att ärendet kommer på rätt bog.

Dessutom ber jag att få säga herr Nilson i Örebro, att jag icke gick ut ifrån att arbetsgivare och arbetare här ovillkorligen skulle ha stridiga intressen. Men det *kan* vara på det viset, att de ha stridiga ekonomiska intressen, och då bör inte staten i onödan sätta sig i en dålig förhandlingsställning för en blivande uppgörelse.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talman propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och fann herr talman den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr E. A. Nilson i Örebro, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Voteringen utvisade 124 ja mot 53 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Ang. upplåtande till egnahemslägenheter av kronoegendomen $\frac{2}{3}$ mantal Hjälstorp västergård nr 1.
(Forts.)

§ 15.

Härpå upptogs till behandling jordbruksutskottets utlåtande, nr 11, i anledning av väckt motion om försäljning av lägenheten Källstorp från förra militiebostället $1\frac{1}{4}$ mantal nr 2, 3 och 4 Storegården i Nässjö socken av Jönköpings län.

Ang. försäljning av lägenheten Källstorp från förra militiebostället nr 2—4 Storegården.

I en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottets förberedande behandling hänvisad motion, nr 184, hade herrar *Johanson* i Huskvarna och *Nilsson* i Linnås hemställt, att riksdagen ville besluta att från förra militiebostället $1\frac{1}{4}$ mantal nr 2, 3 och 4 Storegården i Nässjö socken av Jönköpings län finge upplåtas och försäljas lägenheten Källstorp till innehavaren Sven Pettersson för av uppskattningsnämnden åsatta värdet 720 kronor enligt kungörelsen av den 17 oktober 1913 angående grunder för upplåtande av egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar.

Utskottet hemställde, att förevarande motion ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer:

av herr *Nilsson* i Linnås, som ansett, att motionen bort av utskottet tillstyrkas; och

av herr *Olausson*.

Efter det utskottets hemställan blivit uppläst, yttrade

Herr *Nilsson* i Linnås: Herr talman, mina herrar! Vid 1915 års riksdag förelåg en kungl. proposition om försäljning av nästan hela inägojorden av Nässjö Norregården, Ödegården och Lillegården, Nässjö socken av Jönköpings län. I detta förslag hade frantagits två lägenheter, som skulle bibehållas för att byggas och bebos av skogsarbetare. Vid den arrendeuppskattningsmänna föreslagit att även dessa två lägenheter, nämligen Källstorp och Hultet skulle ha försålts. I sitt yttrande över detta uppskattningsnämndens förslag har jägmästaren emellertid avstyrkt denna framställning på grund av, att han ansåg lägenheten böra bibehållas för att bebos av skogsarbetare. Och vid

Ang. försäljning av lägenheten Källstorp från förra militiebostället nr 2—4 Storegården.
(Forts.)

det förnyade yttrande, som uppskattningsmännen avgåvo över hans yttrande, hava de uttalat, att i händelse detta skulle anses behöfligt de intet hade att erinra mot jägmästarens förslag. På grund därav kom icke heller något förslag fram till Kungl. Maj:t om att lägenheten skulle försälas, detta trots innehavaren av lägenheten Källstorp hade vid uppskattningen begärt, att få köpa lägenheten. Denna lägenhetsinnehavare blev icke under rättad om det slutliga resultatet vartill uppskattningsmännen kommo utan trodde hela tiden till efter 1915 års riksdag, att hans framställning skulle beviljas. Detta var orsaken till att ingen framställning förra året gjordes från hans sida.

Nu vill jag då först beträffande jägmästarens yttrande att lägenheten skulle ovillkorligen behövas för att bebos av skogsarbetare framhålla, att denna lägenhet är belägen ungefär 4 kilometer från Nässjö stad och således i en mycket tätt befolkad trakt, och man förstår därför, att det icke finnes någon brist på folk. I den händelse det skulle behövas arbetare till skogen, så finnes säkerligen sådana att tillgå. Dessutom blir säkerligen lägenheten bebodd antingen staten äger densamma eller icke.

Denne lägenhetsinnehavare har bebott och brukat lägenheten i ungefär 50 år. Han har tre gånger fått odlingspremier och har även fått medel för odlingsflit. Han äger själv alla hus på lägenheten och deras brandförsäkringsvärde uppgår till 700 kronor. Då lägenhetens hela försäljningspris är 723 kronor, om jag minnes rätt, tycker man väl, att det skulle vara ganska märkvärdigt, när staten sålt hela inägojorden i övrigt, att denne lägenhetsinnehavare icke skulle få sin framställning beviljad av Kungl. Maj:t och riksdagen.

Nu har utskottet företrädesvis stött sitt avslagsyrkande därpå att personen i fråga är gammal så att han icke skulle i framtiden kunna bebo och bruka lägenheten. Jag vill upplysa om, att han har en dotter och måg i Amerika som sista åren ekonomiskt understött och hjälpt de gamla, och som vilja komma tillbaka och slå sig ned på lägenheten och övertaga densamma efter föräldrarna. Det är således ingen risk att lägenheten övergår till andra än hans efterkommande eller att det skulle bli tomtspekulation eller dylikt om riksdagen beviljar framställningen.

Det skulle väl också vara märkvärdigt, om inte andra kammaren skulle vilja upplåta en lägenhet på nio tunnland av statens jord till en person, som har på det sättet offrat hela sitt liv för denna torva och där blivit premierad för sitt välförhållande i jordbrukshänseende. Jag tror ej heller att kammaren skulle vilja motivera avslaget på en sådan framställning därmed att personen under tiden hade blivit gammal. Det är ganska anmärkningsvärt om så skulle ske. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motionen.

I detta anförande instämde herr *Jonsson* i Hökhult.

Herr Linders: Herr talman! Det är klart, att här kunna anföras åtminstone känslöskäl, som tala för motionärernas hemställan, men jag vill påpeka de ganska stora svårigheter, som möta, då det gäller att rättvist pröva och bedöma denna sak. Ärendet behandlades vid fjolårets riksdag, då man hade tillgång till alla handlingar och kunde allsidigt pröva vad som förekom i sammanhang med ärendet. Nu ligger icke saken på det viset, ty riksdagen har redan tagit ställning till frågan. Kommer emellertid en motionär med nya synpunkter, som berättiga till ändring i ett redan tidigare fattat beslut, så bör naturligtvis inte den omständigheten, att det redan föreligger ett beslut i ämnet, i och för sig utgöra hinder för fattandet av ett annat beslut.

Det skäl, som nu har åberopats och som skulle motivera en ändring, är ju det, att Sven Pettersson verkligen vill köpa omhandlade lägenhet. Men den omständigheten var ju känd tidigare och blivit funnen för lätt av samtliga, som hörts i saken. Och utskottet påvisar nu, att Sven Pettersson är en åttiosjuårig man, och att för hans egen del allenast är det bra sent, när han ändå sitter trygg i sitt hem till döddagar. Gentemot herr Nilsson i Linnås, som medger att detta är ett ganska gott skäl från utskottets sida att icke bifalla en framställning om försäljning, vill jag nu säga, att det skälet står sig även inför det nya inslaget, som herr Nilsson gjorde, nämligen att en nära anhörig till den gamle skulle vara villig att komma tillbaka från Amerika för att övertaga lägenheten. Ja, jag tror inte, att herr Nilsson i Linnås vill gå i borgen för att så kommer att ske. Lägenheten är ju ganska liten — dess inägojord består av icke fullt ett tunnland jord — och det kan ligga lika nära till hands att antaga, att man velat använda sig av friköpandet av denna jord för att få en lämplig villatomt i något syfte. Jag vet icke, om det ena eller andra antagandet bör ha någon avgörande betydelse. Vad som är av den mest avgörande betydelsen är naturligtvis den omständigheten, att skogsstaten behöver denna lägenhet till bostad åt skogsarbetare.

Nu är det dock så, att den gamle 87-åringen för sin återstående livstid är tryggad vid besittningen av lägenheten, och för hans del inverkar det ej, huru riksdagen kommer att besluta, medan det däremot är av betydelse för skogsstaten. Det är också denna synpunkt, som varit avgörande vid fjolårets riksdag och vid den föregående behandlingen av ärendet, nämligen att det är lämpligt att tillförsäkra skogsstaten denna lägenhet för att användas till bostad åt skogsarbetare.

Då jag från början sade, att man icke kan fullt allsidigt pröva denna sak, såsom man kunnat göra i fjol, om en framställning då varit före i motionens syfte, så vill jag framhålla, att utskottet icke ansett sig böra frångå de synpunkter, som varit bestämmande för fjolårets beslut. Det är också därför, som jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Bengtsson i Norup: Herr talman! Då jag genomläste denna motion och utskottets betänkande, kunde jag icke underlåta

Ang. försäljning av lägenheten Källstorp från förra militiebostället nr 2—4 Stogården. att med ett litet strå bidraga till att motionen måtte vinna andra kam-
marens bifall.

Om man undersöker, huru uppskattningsnämnden gått till sitt arbete och tillstyrkt försäljningen av lägenheten Källstorp, så måste man behäskas av den känslan, att den gamle mannen borde få rätt att äga den lilla jordlapp, som han själv odlat och som han på egen bekostnad bebyggt och där han under 50 år haft sin vistelse. Så kommer efter uppskattningsnämndens arbete en jägmästare, som har en annan mening och säger, att denna lägenhet mera lämpar sig till att användas till bostad för skogsarbetare. Javäl, däri kan han ju ha rätt, men jag föreställer mig, att när det gäller ett så litet område som ett tunnland jord, måste vem som helst, som bebor den lägenheten, vara en arbetare, som är beroende av sin arbetsförtjänst. Då hindrar det väl ej, att mannen, som arbetar i skogen, också äger jorden. Det kan således icke här bli tal om bostad för någon annan än skogsarbetare, och då menar jag, att det skäl, som jägmästaren här framdragit, därmed har förfallit. Men vad jag särskilt vill lägga tonvikten på, är, huruvida en persons, en tjänstemans, ord skall få vara bestämmande i dylika fall. Myndigheterna ha efter jägmästarens yttrande icke haft något att invända mot hans förslag, och så har frågan fått gå vidare. Den gamle mannen fick av nämndens ursprungliga förslag den uppfattningen, att han ägde rätt att köpa sin jordlapp och lämna i arv till sina efterkommande. Riksdagens beslut däremot gick i annan riktning, men har aldrig prövat mannens rätt, enär Kungl. Maj:t aldrig tog upp förslaget. Hade det skett, är jag övertygad om att utskottets ledamöter tillstyrkt försäljningen.

Då nu mannen har gått miste om sin rätt — jag kallar det så — tycker jag, att det är heder värt, att motionärer från trakten tagit upp saken. Det vore märkvärdigt, om icke andra kammaren skulle vidhålla sina gamla traditioner att värna om de smås rätt i ett fall som detta. Jag kan ej förstå annat, än att det är helt och hållet formella skäl, som varit de avgörande vid jägmästarens avstyrkande och som gjort, att det fått gå, som det gått. Då man vet, att mannen icke blott brutit mark och byggt en koja, utan även fått sitt arbete premierat och dessutom medalj för gott arbete, är det då riktigt, frågar jag, att neka denne man att köpa jordbiten? Jag tycker, utan att här vilja använda några starka uttryck, att det är orättfärdigt att neka honom denna hans rätt.

Nu säger den föregående talaren, att det kan hända, att det kan bli fråga om spekulationer i och för villabyggnad på tomten. Ja, det är ett långsökt skäl att komma med, då man betänker, att det här är fråga om en avlägsen skogsbygd och en torparjord om c:a 700 kr. värde.

Vidare förklarade den föregående talaren, att man ej kan garantera, att mannens anhöriga från Amerika komma hem och ta hand om lägenheten. Nej, det kan man ju visserligen icke göra, men i varje fall, om de också icke komma hem, så anser jag, att man träder den gamle mannens rätt för nära, om man icke låter honom köpa jordbiten, då de andra torparna fått köpa jorden i liknande fall.

Ja, så säger den föregående talaren vidare, att mannen är tryg-
gad för livstiden. Javäl, men det upplyses från håll, där man kän-
ner till förhållandena, att han måste bygga nästa sommar för att
bereda plats för sin skörd. Är det då rätt att hindra honom att köpa
tomten, när han måste göra stora uppoffringar och bygga flera hus,
utan att äga jorden, på vilken han skall bygga, och där han bott i
50 år?

*Ang. försälj-
ning av lägen-
heten Källstorp
från förra
militiebostället
nr 2—4 Sto-
regården.
(Forts.)*

Herr talman, jag tror mig med detta inlägg ha försökt ge ut-
tryck åt min känsla. Den föregående talaren talade om känsluskäl.
Ja, man måste ibland låta känslan tala, och den man, varom det här
är fråga, är verkligen värd att få köpa jorden. Om det också här
icke kan bli fråga om annat än en opinionsyttring från andra kam-
marens sida, så hoppas jag, att kammaren skall vara med om ett bi-
fall till reservationen, till vilken jag yrkar bifall.

Med herr Bengtsson i Norup förenade sig herrar *Anderson* i
Knapasjö, *Runcfors*, *Olsson* i Ramsta, *Rune*, *Osberg* och *Modig*.

Herr *Larsson* i Kroken: Jag skall endast be att få yrka
bifall till reservationen av det enkla skälet, att jag ömmar för alla
mindre bemedlade och framåtsträvande samhällsmedlemmar.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr
talmannen givit propositioner först på bifall till utskottets hemstäl-
lan samt vidare på avslag därå och bifall i stället till den i ämnet
väckta motionen, fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet
i sistnämnda proposition.

§ 16.

Jordbruksutskottets utlåtande, nr 12, i anledning av väckt mo-
tion angående anslag till bidrag för anordnande av rovdlingstäv-
lingar i Norrland och Dalarna föredrogs härpå; och biföll kammaren
därvid utskottets hemställan.

§ 17.

Vid föredragning här efter av jordbruksutskottets utlåtande, nr
13, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angä-
ende åstadkommande av aspodling å statens skogsmarker m. m. begär-
des ordet av motionären

Herr *Persson* i Västervik, som yttrade: Herr talman, mina
herrar! Med hänsyn till den välvilliga motivering, som jordbruksut-
skottet har ägnat denna motion och med hänsyn till att statens skogs-
försöksanstalt i den plan, som uppgjorts för de närmaste tre åren,
även inrymt tillväxtundersökningar i aspbestånd, så kan det å min
sida icke vara något nämnvärt att tillägga.

Vad som har legat till grund för denna min motion, har varit

rent nationalekonomiska synpunkter. Jag anser det vara ganska oklokt och oekonomiskt, att ett land eller ett samhälle importerar sådana råvaror, som man mycket väl själv kan åstadkomma. Vad nu gäller denna lilla artikel eller vara, så kan det måhända sägas, att saken icke betyder så synnerligen mycket. Men det gäller dock import av en vara till ett värde av nära två miljoner kronor, och denna varas uppbringande inom landet måste i varje fall anses utgöra ett viktigt led i vad som borde vara samhällets strävan, nämligen att självt söka förse industrien med de råvaror, som landet har möjlighet att frambringa. Jag vill pointera, att jag för min del anser det vara samhällets plikt att bättre, än nu sker, ägna sig åt rent ekonomiska angelägenheter. Det är något, som brister här i Sverige, då man i allmänhet icke har den vakna blick, som kräves för de ekonomiska angelägenheterna — det må nu vara fråga om den privata företagsamheten eller, och vad jag här syftar närmast på, statens företagsamhet. Det är icke nog med att landet importerar en massa råvaror, som det självt har eller självt kan åstadkomma, utan man importerar även färdiga artiklar, vilka i erforderlig mängd kunde anskaffas i landet. Är detta redan under normala förhållanden oklokt, så kan situationen, när man råkar under så exceptionella förhållanden som under det pågående världskriget, bli synnerligen obehaglig och svår, då man blir i så hög grad beroende av en del länder, varifrån man måste importera. Om det exempelvis nu varit så illa ställt, att den stora industri, varpå jag i min motion närmast syftat, varit i saknad av aspvirke, då världskriget utbröt, och man ej haft tillgång på varan i Sverige, så hade följden blivit den, att tändsticksindustrien, som representerar ett årligt exportvärde av omkring 20 miljoner kronor och sysselsätter c:a 7.000 arbetare, hade måst stoppa, varmed också nödtillståndet här i landet ökats. Det är sådana eventualiteter man bör förebygga.

Nu är det ju inte bara aspodlingens betydelse för tändsticksindustrien jag tänkt på, fastän jag närmast berört den saken. Varför man bör intressera sig för aspodling, är därför, att detta träslag med fördel kan användas för trämasseindustrien. Det är oklokt att förbruka så mycken ungskog för trämasseindustrien, då denna ungskog kunde tillväxa och få användas för helt andra ändamål. Det vore fördenskull klokare att lägga an på odling av sådana träslag, som växa upp på kort tid, och förse nämnda industrier just med dessa träslag.

Man får ju hoppas, att den tillväxtundersökning av asp, som här ställts i utsikt, skall leda till något så när gott resultat. Jag skall för min del följa utvecklingen några år och återkomma till saken, om det visar sig behöfligt. Som frågan ligger för ögonblicket, är jag synnerligen belåten och vill således icke göra något yrkande.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 18.

Till avgörande förelåg nu jordbruksutskottets utlåtande, nr 14, i anledning av väckt motion om personlig lönefyllnad åt två vaktmästare vid veterinärhögskolan.

Ang. personlig lönefyllnad åt två vaktmästare vid veterinärhögskolan.

I en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottets förberedande behandling hänvisad motion, nr 106, hade herrar *Palmstierna* och *Ström* hemställt, att riksdagen måtte besluta, att de nuvarande vaktmästarna vid den patologisk-anatomiska institutionen och vid den kemiska institutionen vid veterinärhögskolan måtte vardera erhålla en personlig lönefyllnad av 300 kronor om året att utgå från och med den 1 januari 1916.

Utskottet hemställde, att förevarande motion ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Linders* och *Hage*.

Utskottets hemställan upplästes. Därefter yttrade

Herr *Hage*: Herr talman, mina herrar! Som herrarna se av utlåtandet, ha herr *Linders* och jag reserverat oss. Reservationen innebär, att vi önska, att herrar *Palmstiernas* och *Ströms* motion, nr 106, måtte bifallas av riksdagen.

Det föreliggande ärendet rör sig om personlig lönefyllnad åt två vaktmästare vid den patologisk-anatomiska institutionen och vid kemiska institutionen vid veterinärhögskolan. Frågan gäller, huruvida dessa bägge vaktmästare skola erhålla en avlöning på 1,500 kronor eller 1,200 kronor. De hade intill utgången av år 1914 en lön av 1,500 kronor. Vid 1914 års riksdag verkställdes en löne reglering för veterinärhögskolan, och då beslöts — trots att det fanns reservanter och trots en vidlyftig debatt, varvid flertalet yrkade på den högre lönen — att de skulle få den lägre lönen, nämligen 1,200 kronor. Detta innebär alltså, att de från och med 1915 få vidkännas en lönesättning av 300 kronor per år. Det måste vara en mycket betänklig sak, när det gäller så små inkomsttagare, som det här är fråga om, att i dessa dyrtider, då alla levnadsomkostnader gå upp, reglera lönen på det sättet, att den minskas med 300 kronor. Och jag anser för min del, att häri ligger ett av de allra väsentligaste skälen för att vi skulle försöka rätta det misstag, vilket, såsom jag ser saken, begicks av 1914 års riksdag.

Men dessutom skulle jag vilja framföra ännu en sak, som talar för beviljandet av den löneförhöjning, som påyrkats av herrar *Palmstierna* och *Ström*. Man har vid ett mycket stort antal löne regleringar för statens verk och särskilt vid det verk, där jag särskilt känner förhållandena, tillämpat den principen, att ingen bör lida minskning i sina innehavande inkomster

Ang. personlig
lönefyllnad åt
två vaktmä-
stare vid ve-
terinärhög-
skolan.

(Forts.)

vid en löneroglering, och jag finner denna princip vara synnerligen riktig och juste. Jag anser därför, att särskilt när det gäller löner, som ligga så långt ned på inkomstskalan som 1,200 och 1,500 kronor, starka skäl tala för, att man håller på den principen att den ordinarie lönen icke bör nedsättas. Då kan det vara skäl, att man tilldelar de befattningshavare, som råka ut för en lönenedsättning, ett personligt lönetillägg, som fyller ut deras årsinkomst, så att denna åtminstone hålles kvar på samma nivå som före lönerogleringen. Detta menar jag, är en så sund princip, att man, särskilt när det gäller mindre inkomsttagare, bör kunna starkt trycka på densamma, och gör man det, bör det kunna leda till, att åtminstone andra kammaren för sin del är med om att bevilja det tillfälliga lönetillägg, som påyrkas av herrar Palmstierna och Ström.

Sedan finnes det i motionen anförda en hel del andra skäl för att här ifrågavarande tjänsteinnehavare skola få den högre lönen. Det har sålunda påpekats, att tjänstgöringen är ganska lång, åtminstone vissa delar av året, och vidare att icke vem som helst kan sköta befattningarna, utan att det fordras en viss utbildning härför, vartill kommer, att arbetet är förenat med en viss risk. Dessutom torde det vara så, oaktat det påstås annat, att biinkomster saknas, åtminstone för befattningshavarna själva, och det är förklarligt, därför att de bo långt utom Stockholm och sålunda icke ha möjlighet att som vaktmästare inne i staden skaffa sig extra inkomster. Slutligen har det erinrats, att såväl lärarekollegiet som direktionen för institutet tillstyrkt, att ifrågavarande personer skulle erhålla den högre lönen. Alla dessa skäl tala för, att man vid denna riksdag kan vara med om att bevilja den högre lönen på 1,500 kronor i stället för 1,200 kronor.

Jag har läst igenom debatten vid 1914 års riksdag och finner därav bland annat, att statsutskottsmedlemmen herr Andersson i Skivarp synbarligen ställde sig i viss mån sympatisk till framställningen om den högre lönen. Herr Nilsson i Kabbarp, medlem av lönerogleringskommittén, syntes också ha vissa sympatier för en reglering uppåt för dessa statstjänare. Emellertid framförde man ett skäl för avslag, och detta förmådde kanske många att rösta på avslagssidan. Det skälet var det, att man satte i utsikt att saken snart skulle kunna ändras och att frågan återigen skulle komma fram till en riksdag, som icke låg så långt borta.

Nu har emellertid saken icke kommit någon väg och de personer, som frågan gäller, stå fortfarande lika långt från möjligheten att åter komma upp till den lön, som de haft en gång förut. Detta bör kunna övertyga de tveksamma här i kammaren att nu gå med på den sida, som yrkar på den högre lönen. För min del skall jag också med anledning därav be att få yrka bifall till den av herrar Palmstierna och Ström avgivna motionen, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta, att nuvarande vakt-

mästarna vid den patologiska-anatomiska institutionen och vid kemiska institutionen vid veterinärhögskolan måtte vardera erhålla en personlig lönefyllnad å 300 kronor per år att utgå från och med den 1 januari 1916.

Ang. personlig lönefyllnad åt två vaktmästare vid veterinärhögskolan.

(Forts.)

Herr Öberg: Då den nu gällande staten för veterinärhögskolan så nyligen som 1914 fastställdes av riksdagen — vilken löneroglering var fotad på lönerogleringskommitténs förslag — så torde den omständigheten få anses utgöra tillräckligt skäl för det slut, vartill utskottet kommit. Därtill ber jag få lägga, att om förhållandena skulle vara sådana, som man här velat göra gällande, att nu ifrågavarande personer äro i verkligt behov av en förbättrad löneställning, så torde det vara dem obetaget att direkt vända sig till Kungl. Maj:t, som då i sin ordning, liksom då det gäller andra liknande frågor, får verkställa vederbörlig utredning och därefter låta frågan komma fram på riksdagens bord. Då ett sådant förfaringssätt här icke kommit till tillämpning, utan man i stället direkt hänvänt sig till riksdagen, och då jordbruksutskottet givetvis icke kunnat verkställa den undersökning, som ansetts erforderlig, så ber jag, herr talman, att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr Nilsson i Kabbarp: Som jag förut haft något att göra med denna sak, ber jag att få säga några ord.

Då frågan om löneroglering för veterinärhögskolan var före till behandling vid 1914 års A-riksdag och därvid flertalet vaktmästare placerades i samma grad som förste vaktmästare och sålunda erhöilo 1,500 kronor i begynnelselöen, fanns det två vaktmästare, nämligen de, som nu äro på tal, vilka icke kunde placeras där, utan fingo åtnöja sig med den för den stora mängden av vaktmästare vanliga begynnelselönen eller 1,200 kronor. Vid det tillfället förelåg en motion av herrar Palmstierna och Ström, vari yrkades, att åt dessa två vaktmästare måtte tillmätas en avlöning av 1,500 kronor, och att de sålunda skulle avlönas som förste vaktmästare. Jag måste vid det tillfället motsätta mig detta yrkande, därför att det icke fanns tillräcklig anledning att göra dessa befattningshavare till förste vaktmästares vederlikar. Om de hade fått den större lönen, skulle med lika stor rätt en hel del andra vaktmästare i statens tjänst tillmätts samma förmån.

Det var vidare ett annat skäl jag hade för avslag, det nämligen att vi redan då hade frågan om löneroglering för statens, jag kan nästan säga, samtliga vaktmästare till föremål för behandling i lönerogleringskommittén och att kommitténs ledamöter hyste en till visshet gränsande förhoppning om, att vi under 1914 skulle få vårt förslag beträffande den stora vaktmästarelönerogleringen färdigt samt att sålunda åtminstone från kommitténs sida icke skulle föreligga något som helst hinder för, att 1915 års riksdag skulle kunna ordna denna fråga i dess helhet.

Ang. personlig
lönefyllnad åt
två vaktmästare
vid veterinärläro-
skolan.
(Forts.)

Det tycktes mig då, att dessa tvenne vaktmästare, av vilka den ene var — och ännu är — ogift och den andre var nygift, skulle kunna vänta ett enda år.

Under debatten 1914 framhölls emellertid från en talare, att mitt yrkande och motiveringen för detsamma var lönetekniskt en alldeles korrekt ståndpunkt men att, om det i stället framkommit förslag om personligt lönetillägg, han skulle ha gått med på det. Och hans skäl därtill var just vad som herr Hage anförde, nämligen att dessa personer såsom extra vaktmästare åtnjutit högre lön och, i det ögonblick de upphöjdes till ordinarie vaktmästare fingo underkasta sig löneminskning.

Nu föreligger en sådan motion om personlig lönefyllnad åt dessa två vaktmästare i stället för deras upphöjande till förste vaktmästares vederlikar. Då anser jag mig ha skyldighet att något förklara, huru det gått i denna sak och varför den förhoppning, som jag uttalade 1914, ej kunnat bli infriad av den följande tiden.

Ifrån den stund, då saken sist behandlades, ha tiderna som bekant förändrats rätt väsentligt. Vad löneregeringskommittén beträffar, har under de senaste par åren en oerhörd mängd av remisser skickats från regeringen till löneregeringskommittén, de allra flesta med order om skyndsam behandling. Kommittén har haft så många löneregeringsärenden före till behandling, att den från den stunden till dato avgivit icke mindre än 50 betänkanden, därav 8 tryckta volymer och 42 maskinskrivna utlåtanden, av vilka de flesta äro av ganska vidlyftig beskaffenhet. Under sådana omständigheter och när det kom order, att kommittén skulle behandla andra ärenden först, har det icke varit möjligt att fullfölja kommitténs tanke att göra utredning och förslag beträffande vaktmästarna, fastän ganska vidlyftiga förarbeten för rätt länge sedan blivit vidtagna av kommittén. Men det är icke bara denna omständighet, som gjort, att saken ej kunnat komma fram. Sedan sist har världskriget utbrutit och i hög grad försvärat det statsfinansiella läget. Med anledning härav har regeringen ställt sig mycket betänksam mot att under dessa svåra förhållanden i riksdagen framföra stora löneregleringar, löneregleringar som måste kosta någonting. Detta har varit anledningen till, att dessa tvenne vaktmästare, lika litet som vaktmästarna i övrigt, kunnat få sin lönefråga klarerad.

Nu får jag säga, att då den förhoppning, jag uttalade 1914, ej kunnat infrias och här nu föreligger ett annat förslag att lösa frågan, än som förelåg 1914, jag för min ringa del icke nu vill motsätta mig en förbättring av dessa vaktmästares löneförmåner. Jag kan så mycket mindre motsätta mig det, som jag 1914 oförbehållsamt uttalade som min uppfattning, att vaktmästarna i allmänhet och i all synnerhet vaktmästare av denna art äro för lågt avlönade.

Men ehuru jag icke vill motsätta mig, att dessa två personer erhålla någon lönefyllnad, har jag dock vissa anmärkningar

att göra mot den föreliggande motionen och det yrkande, som med anledning därav framställt av herr Hage, anmärkningar av den art, att om icke motionärerna och herrarna på den sidan vilja beakta dem, jag har rätt svårt att för min del kunna gå med på saken.

Det yrkas här för det första, att denna lönefyllnad på 300 kronor skulle utgå från och med den 1 januari 1916. Yrkandet innefattar sålunda en bestämmelse med retroaktiv verkan. Jag behöver ju icke uppehålla mig länge vid, huru bestämt riksdagen gång på gång uttryckt sin önskan, att det icke ifråga om lönebestämmelser måtte fattas sådana beslut, som skola hava retroaktiv verkan. Vi lagstifta här för året 1917 och icke för 1916. Detta är den första anmärkningen jag har att göra, och denna tycker jag bör föranleda en modifiering av det gjorda yrkandet.

Min andra observation är den, att om nu dessa vaktmästare erhålla ett personligt lönetillägg av 300 kronor vardera och sålunda få en begynnelseavlöning av 1,500 kronor, så få de icke blott, något som jag förut sagt, mera, än vad med dem jämförliga vaktmästare i allmänhet ha, utan de få även mer, än vad en förste vaktmästare har i begynnelseavlöning i lägsta graden. Det är ju så, att en förste vaktmästare får vidkännas pensionsavdrag för alla de 1,500 kronorna, men dessa tvenne personer få betala pensionsavdrag endast för de 1,200 kronorna, de 300 kronorna i lönefyllnad gå fria från avdrag. Nu är det en obetydlig summa det gäller, endast 5 kronor, varför jag icke skall fästa för stor betydelse därvid. Men även detta visar, att man måste vara försiktig, när det gäller enskilda motioner av denna art. De äro sällan tillräckligt beredda, och gärna yppar sig en del svårigheter, som man icke tänkt sig.

Den tredje anmärkningen jag har att göra mot motionen och det yrkande, som där gjorts, är den, att det icke satts någon som helst tidsgräns för denna lönefyllnads utgående. Den skulle således utgå, så länge dessa personer behaga göra anspråk på densamma. Jag tycker, att om vi skola gå med på en löneförbättring, det skall sättas någon gräns.

I förhoppning, att motionärerna och reservanterna vilja ansluta sig till de uttalanden, jag här gjort, skall jag verkligen, herr talman, tillåta mig att göra ett yrkande av följande lydelse: att riksdagen måtte besluta, att de nuvarande vaktmästarne vid den patologisk-anatomiska institutionen och vid den kemiska institutionen vid veterinärhögskolan skola vardera erhålla en personlig lönefyllnad av 300 kronor om året att utgå från och med den 1 januari 1917, intill dess ny lönereglering för vaktmästarne och deras vederlikar vid veterinärhögskolan beslutits samt träder i tillämpning.

Herr Palmstierna: Herr talman! Efter det senaste anförandet, som, jag vill icke säga överraskade mig, men i hög grad glädde mig, skulle jag kunnat avstå från ordet och nöjt mig med att in-

Ang. personlig lönefyllnad åt två vaktmästare vid veterinärhögskolan.

(Forts.)

Ang. personlig
lönefyllnad åt
två vaktmästare
vid veterinärhögskolan.
(Forts.)

stämman i talarens yrkande. Jag instämmer i hans yrkande, dock icke med någon särskild glädje, därför att det förefaller mig, att man i vissa fall icke skulle behöva så strängt hårdraga principen. Ett sådant fall föreligger nu här. Den ärade talaren framhöll, att kammaren fattat ett beslut på en motivering, delvis framhållen av honom själv, vars riktighet händelserna sedermera jävat, den nämligen, att man skulle kunna redan vid 1915 års riksdag få en slutlig reglering av allt detta. Men jag har erfarenhet av att det i kammaren är ett så utomordentligt starkt motstånd mot varje retroaktivitet i fråga om löner, att jag verkligen icke vill riskera denna sak. Jag vågar nämligen hoppas, att, sedan motståndet på den förnämsta punkten är uppgivet, saken bör kunna tillvinna sig majoritet inom kammaren.

Kammaren har alldeles nyss låtit det goda hjärtat tala, och man märkte, hurusom då efter klubbslaget en viss känsla av tillfredsställelse bredde sig över kammaren. Jag hoppas, att kammaren skall få tillfälle att även nu erfara samma känsla, och jag vill, herr talman, kort och gott yrka bifall till det av herr Nilsson i Kabbarp framställda yrkandet.

Herr H a g e: Herr talman! Oaktat jag icke är riktigt tillfredsställd med herr Nilssons i Kabbarp yrkande, skall jag likväl be att få taga tillbaka mitt förut gjorda yrkande och förena mig med herr Nilsson, därför att utsikterna torde vara störst att på den vägen vinna *någonting*.

Herr Nilsson i Linnås: Herr talman! Då, såsom också framgick av herr Nilssons i Kabbarp anförande i denna fråga, vaktmästarnas lönerregleringsfråga ligger under utarbetande och med det snaraste torde komma på riksdagens bord, och då man absolut icke kan överblicka de konsekvenser, som följa av ett bifall till denna motion, särskilt efter den motivering, som herr Nilsson i Kabbarp här förebragt för sitt yrkande, vill jag för min del yrka avslag å motionen och bifall till utskottets hemställan.

Herr Linders: Herr talman! Då jag icke gjort något yrkande i min reservation till utskottets utlåtande, torde jag med ett instämmande i herr Nilssons i Kabbarp yrkande få klarera min ställning.

Jag behöver icke upprepa skälen; men då det även yrkats bifall till utskottets utlåtande och därvid hänvisats till det enda vägande skäl, som man där har anført, nämligen att, såsom utskottet säger, det endast torde vara möjligt för Kungl. Maj:t att bedöma förevarande fråga med hänsyn jämväl till de för andra kategorier inom statens vaktmästarkår gällande avlöningsförmåner, ber jag att få påpeka, att mot detta enda skäl dock anförts så många andra vägande skäl och billighetsskäl, som tala för ett beslut i det ifrågasatta syftet.

Jag ber, herr talman, som sagt, att få instämma i herr Nilssons i Kabbarp yrkande.

Herr Palmstierna: Herr talman! Endast ett ord med anledning av herr Nilssons i Linnås yttrande! Jag vill nu hemställa, att kammaren icke måtte upprepa tillvägagångssättet från förra gången, som man börjar ha den allmänna känslan av att det var oriktigt, nämligen att kammaren på en motivering: att mycket snart kommer Kungl. Maj:t med en förändring, varför man kan dröja, beslöt avslag. Vi hörde nyss av den, som sitter mest inne i dessa angelägenheter, att vi icke snart kunna vänta något sådant förslag. Skola då ett par människor, befattningsinnehavare i lägsta lönegraden, få sitta emellan år från år i en dyrtid sådan som den nuvarande och då man pressat ned deras löner med 300 kronor om året?

Jag hemställer till kammarens ledamöter, att de ville betänka detta, och jag yrkar, herr talman, fortfarande bifall till herr Nilssons i Kabbarp förslag.

Herr Rydén i Malmö: Jag vill vädja till hela kammaren att bifalla förslaget om löneförbättring för dessa vaktmästare. Här föreligga verkligen ömmande förhållanden, då det gäller tvenne personer, som fått underkasta sig avsevärd lönedesättning.

Sist när frågan var före, splittrade vi oss. Då gick man icke på den linje, jag tillät mig förorda och som man nu är inne på, nämligen att giva personligt lönetillägg. Jag vågar för min del försäkra, att om man bifaller det förslag, som herr Nilsson i Kabbarp framlagt, man icke ger sig in på några farliga vidlyftigheter. Jag vädjar till kammaren att göra rätt mot dessa fattiga statstjänare.

Herr Nilsson i Linnås: Herr talman! Är verkligen dessa människors ställning så behjärtansvärd, som här framhållits, så är det märkvärdigt, att icke vaktmästarna själva gjort framställning om löneförbättring till sina överordnade och dessa i sin tur till Kungl. Maj:t, så att vi på det sättet kunnat få framställning från vederbörligt håll. Att riksdagen här nu skulle fatta position på grund av en framställning av enskilda motionärer i en sådan vidlyftig lönefråga som detta i sig själv är och besluta löneförändringar för vissa vaktmästare, när vi icke alls känna konsekvenserna av beslutet, anser jag betänkligt, och jag vidbåller fortfarande, herr talman, mitt yrkande.

Herr Hage: Herr talman! Som svar på herr Nilssons i Linnås anförande vill jag säga, att, om dessa vaktmästare ej gjort någon dylik framställning, så torde orsaken vara den, att en sådan icke hade i nuvarande stund lett till något vidare resultat. Vaktmästarna visste nämligen, att vaktmästarkårens lönefråga låg hos lönerogleringskommittén och att, om de gjorde en framställning, följden endast skulle bli den, att framställningen skiokades till lönerogleringskommittén. Under sådana förhållanden måste de inse att det icke fanns något fog att göra en särskild framställning.

Ang. personlig lönefyllnad åt två vaktmästare vid veterinärhögskolan.

(Forts.)

Ang. personlig
lönefyllnad åt
två vaktmästare
vid veterinärhög-
skolan-
(Forts.)

Herr Linders: Herr talman! Jag skall endast anföra rent sakliga inlägg i frågan, som tydligen peka på att kammaren gör rätt i att icke följa utskottet i dess yrkande.

Då herr Nilsson i Linnäs talar om att vederbörande ej själva gjort någon framställning, vill jag åberopa ett stycke av den inlägga, som nu från veterinärhögskolan inlämnats till lönerogleringskommittén. Den innehåller bland annat: »Arbetet — som dessa vaktmästare ha att utföra — fordrar både vakenhet och påpasslighet och kräver ett bestämt och eget initiativ. Till arbetets art, som i många fall fordrar både intelligens och en viss färdighet, som endast förvärfvas genom längre övning, torde även hänsyn böra tagas vid en eventuell löneförbättring. För anställning i tjänsten fordras dock ingen viss föregående utbildning. Tillfälle till extra inkomster kan ej gärna på grund av den långa och krävande tjänstgöringen beredas vaktmästaren och är ur arbetets synpunkt ej heller önskvärd, då härigenom ovillkorligen en minskad effektivitet i arbetet torde följa. Den dagliga tjänstgöringen är minst åtta timmar och måste ofta avsevärt utsträckas för att avdelningens arbeten skulle kunna medhinnas. Denna dagliga tjänstgöring består i ett effektivt arbete. Vaktmästarens tjänstgöringstid är lika året runt och är således oberoende av undervisningsterminerna. då obduktioner och patologisk-anatomiska undersökningar fortgå året runt och de senare bedrivs intensivare å de från undervisning fria tiderna än under terminerna, då dessa arbeten på grund av undervisningsarbetet måste begränsas. Några extra inkomster åtfölja ej tjänsten, ej heller utgå några sådana för bestyr i sammanhang med tjänsten.» Slutligen ber jag att få uppläsa ett intyg från rektorn vid högskolan: »Med anledning av herrar Palmstiernas och Ströms motion vid årets riksdag angående personlig lönefyllnad åt vaktmästarna vid veterinärhögskolans fysiologisk-kemiska och patologisk-anatomiska institutioner får under tecknad såsom högskolans rektor på det livligaste förorda den ifrågasatta löneförhöjningen, vilken är så mycket mera av behovet påkallad, som de nämnda befattningsinnehavarna ej i likhet med en del andra vaktmästare kunna genom tjänstgöring utom högskolan skaffa sig några extra inkomster och deras tjänstgöring är av sådan art, att den, såsom också i motionen framhålles, kräver en specialutbildning hos dem, som de först efter årtal kunnat i tillfyllestgörande grad förvärva sig. Stockholm, veterinärhögskolan den 12 februari 1916. John Vennerholm, rektor.»

Detta torde vara anledning nog för kammaren att följa herr Nilsson i Kabbarp och gå med på hans yrkande.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag å nämnda hemställan och bifall i stället till det av herr Nilsson i Kabbarp under överläggningen framställda yrkandet; och förklarade herr talmannen sig anse den senare propositionen hava flertalets mening för sig. Som votering likväl begärdes av herr Nilsson i Lin-

nås, uppsattes, justerades och anslags en voteringsproposition av följande lydelse:

Ang. personlig lönefyllnad åt två vaktmästare vid veterinärhögskolan.
(Forts.)

Den, som vill, att kammaren, med avslag å jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 14, bifaller det av herr Nilsson i Kabbarp under överläggningen framställda yrkandet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej.

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Omröstningen utvisade 129 ja mot 50 nej, vadan kammaren med avslag å utskottets hemställan bifallit det av herr Nilsson i Kabbarp under överläggningen framställda yrkandet.

§ 19.

Vidare föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 4, i anledning av väckt motion om införande i förordningen om kommunalstyrelse på landet av bestämmelse rörande förfarandet, när ordinarie ledamot av kommunal- eller municipalnämnd avgår före slutet av tjänstgöringstiden; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 20.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget statsutskottets utlåtande, nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av medel till bestridande av kostnader, som avses i § 63 regeringsformen.

Ang. bestridande av i § 63 regeringsformen avsedda kostnader.

I en till statsutskottet hänvisad proposition, nr 52, av den 11 februari 1916 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden samma dag, föreslagit riksdagen bemyndiga Kungl. Maj:t att för bestridande av kostnader, som avsåges i § 63 regeringsformen, använda och av tillgängliga medel, mot framtida anmälan till ersättande, förskjuta ett belopp, uppgående, jämte redan för ändamålet under innevarande år förskjutna medel, till 25,000,000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte på det sätt bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition, att Kungl. Maj:t bemyndigades att för bestridande av kostnader, som avsåges i § 63 regeringsformen, använda och av tillgängliga medel, mot framtida anmälan till ersättande, förskjuta ett belopp, uppgående, jämte redan för än-

Ang. bestridande av i § 63 regeringsformen avsedda kostnader. (Forts.)

damålet under innevarande år förskjutna medel, till 18,000,000 kronor.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, lämnades på begäran ordet till

Herr Linhagen, som yttrade: Det ifrågavarande anslags ändamål och den tid, i vilken vi leva, synas mig giva anledning till vissa allvarliga betraktelser, som icke kommit till något som helst uttryck i utskottets betänkande.

Jag skall därför be att få uttala några personliga åsikter i den saken, icke för att jag tror, att det kan inverka på kammarens ledamöter, men därför, att jag i överensstämmelse med det program, på vilket jag uppställt mig till val till riksdagsman, har en mot utskottets något avvikande mening.

Det första man skall överväga är naturligtvis, om anslaget är behövt. Det är den grundläggande och principiella utgångspunkten. Nu står i § 63 regeringsformen, i överensstämmelse med vilken anslaget skall användas, att summan skall brukas där Konungen finner den vara »oundvikligen nödig». Men jag har en känsla av att vad regeringen finner vara nödigt i detta fall är något helt annat än vad jag och mina meningsfränder i denna fråga, de s. k. fredsaktivisterna, anse nödvändigt. Då vi icke ha den ringaste utsikt att inverka på regeringens prövning, återstår oss ingen annan utväg än att uttala vår mening nu, då det gäller att bevilja det begärda anslaget, och eventuellt yrka avslag på detsamma.

Vad skall anslaget användas till? Man kan tänka sig, att det kan behövas för tre syften.

Det ena skulle vara, att vederbörande hade i tankarna, att vi kunde råka ut för ett anfallskrig från någon av stormakterna. Detta har dock Konungen icke ifrågasatt. Det ligger ju utanför de närvarande sannolikheterna. Icke ha vi någon anledning att säga, att detta anslag är oundvikligen nödigt, därför att Tyskland eller England eller Ryssland skulle stå i begrepp att överfalla oss. Vad Ryssland beträffar, har dessutom kommit upprepade försäkringar därifrån, som i varje händelse ha någon betydelse. Jag anser således, att för det ändamålet behövs icke alls anslaget.

Då komma vi för det andra till frågan om bevarandet av vår s. k. neutralitet eller, såsom Kungl. Maj:t i propositionen säger, till bestridande av de s. k. neutralitetsutgifterna. Behövs anslaget för det ändamålet? Även i detta fall måste man undersöka saken och icke bara tro på magisterns ord, såsom det heter.

Därvid uppstår först frågan: ha vi att vänta någon kränkning av vår neutralitet genom att främmande trupper skulle landstiga på vårt område, och är det således för det ändamålet behövt, att vårt infanteri hålles mobiliserat överallt i landet? Jag kan för min del icke upptäcka någon sådan fara. Det skulle

då möjligen vara på Gottland, men därför behövs ju icke så stora mobiliseringsåtgärder, så jag finner det ur denna synpunkt fullständigt uteslutet, att den nuvarande mobiliseringen av infanteriet är behöfvig. Ingen fara hotar men om och när den tilläventyrs mot förmodan skulle holkas, är det då tillräcklig tid till mobilisering. Denna ståndpunkt har man tydligen intagit i Norge, ty där har mobiliseringen avsett huvudsakligen endast marinen eller flottan, och av härens manskap har praktiskt taget mobiliserats endast en del fästningsartilleri och signalavdelningar. Dessutom allenast en och annan avdelning infanteri, dock högst på en månad, och ha dessa avdelningar använts till förstärkning av kustbevakningsavdelningarna. Således praktiskt taget ha norrmännen icke ansett sig behöva mobilisera sitt infanteri i någon avsevärd utsträckning för skyddande av den s. k. neutraliteten. Jag kan som sagt icke heller finna, att det föreligger här hos oss någon större anledning därtill.

Vad åter angår flottan, ställer sig saken på ett annat sätt aktuell, såsom också norrmännen ha uppfattat det.

Nu må erkännas, att vår neutralitet, om man tar den i vidsträckt bemärkelse såsom vår rätt som neutral stat, har kränkts till sjöss dels av Tyskland företrädesvis direkt och dels av England företrädesvis indirekt. Genom tyska åtgärder har, såsom ådagalägges i en intressant förteckning i »Dagens Nyheter» i dag, vår handelsflotta decimerats avsevärt och ofantliga värden gått förlorade samt även många människoliv spillts. Från Englands sida har man skadat oss genom att tillförseln av våra förnödenheter försvärats. Bägge sakerna, såväl den direkta som den indirekta kränkningen, äro ju kända.

Sedan komma neutralitetskränkningar till sjöss i inskränkt bemärkelse, d. v. s. sådana, då främmande krigsfartyg på sjön ge sig in över vår s. k. territorialgräns i stridssyfte. Detta har icke inträffat i uppsåt någon gång, och är därför mera ursäktligt än de förut nämnda större kränkningarna av vår neutralitet. Det har skett mera i överilning såsom under förföljande av fientliga fartyg, som sökt skydd på neutralt område. Det är egentligen ett fall från rysk sida och ett par, tre fall från tysk, där man på det sättet kränkt territorialgränsen.

Nu vill jag för min del säga, att vi naturligtvis få finna oss i att underkasta oss åtskilliga obehag. De komma av sig själva, oavsett vad vi tänka därom. Vi äro en del av Europa och medskyldiga i dess system, och kunna icke begära, att dessa stormakter med sina lössläppta lidelser skola ha tid och lust att oavsett sina bekymmer bidraga till att upprätta något litet paradiset just för oss, utan vi få taga vår anpart av den bankrutt, som systemet Europa har gjort, och räkna med, att det kan inträffa en del obehagliga tilldragelser.

Den mobilisering, som äger rum, kan för övrigt i alla fall icke på något sätt skydda oss gent emot dessa vidsträcktare kränkningar av neutraliteten, vilka, såsom det synes, ligga i det nu-

Ang. bestri-
dande av i §
63 regerings-
formen av-
sedda kost-
nader.

(Forts.)

Ang. bestri-
dande av i §
63 regerings-
formen av-
sedda kost-
nader.
(Forts.)

varande krigets natur och som bestå i sänkta skepp och hindrad varutillförsel. Det kan i så fall icke ske på annat sätt än genom att förklara krig, och det skulle då ske dels mot Tyskland och dels mot England. Det vore den enda möjligheten, och det vore ju ganska originellt, men jag tror icke alls, att vi tänka på den saken.

Således, vi behöva icke ha flottan mobiliserad för att reda ut de där sakerna, ty vi kunna icke uträtta någonting med den. För att skydda territorialgränsen, skulle däremot ett visst berättigande kunna ligga för en mobilisering av sjövapnet. Men som sagt, även här behövs det icke av fruktan just nu för något anfallskrig, utan det har varit endast i överilning under förföljande av fienden, som det ifrågakommit någon kränkning av territorialgränsen. Detta rättas ju enligt praxis genom protest och en ursäkt. Men gärna för mig må dessutom vakttjänstgöring ske med några vaktbåtar. Den stora mobiliseringen av flottan, som nu äger rum är i varje fall icke behöflig.

En tredje förevändning för en mobilisering skulle kunna vara att den behövdes såsom förberedelse till ett eventuellt anfallskrig från vår sida. Jag tror vi akta oss litet var för sådana förhållanden även om vår rätt som neutral stat kränkts på ovan angivet sätt av Tyskland och England. Nu före landstingsvalen märkes en viss avsky därför till och med hos våra krigsaktivister.

Således kan jag för min del icke finna någon anledning för oss att ha denna stora mobilisering. Det finns intet behov därav för närvarande, åtminstone undandrager det sig helt och hållet mina beräkningar.

Nu är det emellertid å andra sidan så, att tillvaron av denna neutralitetsvakt enligt min uppfattning skadar oss på ett annat sätt. Dess tillvaro är *farlig för oss i utrikespolitiskt avseende*. Ty för det första innefattar den en ständig uppfordran, att vi skola begagna denna beredskap, en uppfordran som kommer från främmande makters undersåtar och från egna svenska undersåtar. Om vi icke hade denna bevakning under vapen, utan vore verkligt neutrala, så skulle den ständiga misstanken rörande vår neutralitetsvilja vara fullkomligt undanröjd till gagn för vår egen trygghet och vårt goda förhållande till de främmande makterna.

Men så är det också en annan sak, varigenom detta skadar oss, och det vill jag särskilt betona. Denna enhälliga uppslutning, som man nu finner i statsutskottets hemställan och som utgör ett upprepande av den uppslutning, som riksdagen förut gjort kring detta, är ägnad att, såvitt på oss ankommer, *upprätthålla militarismens hypnos över världen*. Jag tror, att nödvändigheten av sådana här ordningar är en uppfinning av militärsystemet. Det letar efter nödvändigheter för sin tillvaro, och när det icke finner några, så uppfinner det dem. I detta strävande är Kungl. Maj:t ingenting annat än ett verktyg åt militärmyndigheterna och riksdagen ett verktyg åt Kungl. Maj:t,

eller med andra ord, riksdagen är således enligt en logisk formel också ett verktyg åt militärmyndigheterna. Utskottets utlåtande utgör ett pregnant uttryck för detta olidliga och ödesdigra va-sallförhållande. Det har visserligen tillkommit i bästa avsikt och efter övertygelse, men vi äro duperade av militarismen, och däri ligger det.

Nu har utskottet, eller åtminstone dess vänstermän föreställer jag mig, haft en känsla av detta förhållande. De senare ha därför fått in i utskottets utlåtande ett par uttryckssätt, varmed de tro, att de ha räddat sin självständighet och undgått förödmjukelsen. Det står således för det första, att man har att vänta på en mera definitiv ordning för neutralitetsvakten. Ja, jag för min del vill icke ha den alls, så jag kan naturligtvis icke vänta på denna definitiva ordning. Man skulle ju för övrigt också kunna fråga, varför den icke har kommit förut. Och vidare: blir denna nya ordning annorlunda eller bättre än den gamla? Nej, jag är fullkomligt övertygad, att det blir precis detsamma.

Det andra halmstrået, som utskottets vänster hängt sig vid, är att det skall »alltjämt» noggrant tillses, att utgifterna »begränsas till det verkligt nödvändiga». Märk väl ordet »alltjämt». Utskottet har icke velat påstå, att Kungl. Maj:t mot grundlagens uttryckliga bud har hitintills använt dessa medel till annat än det oundvikligen nödiga, såsom grundlagen föreskriver. Detta är naturligtvis också Kungl. Maj:ts uppfattning, eller rättare, militärmyndigheterna ha sagt, att så och så skall det vara, och sedan ha statsmakterna efterkommit vad de befallt. Vad som är verkligt nödvändigt, beror således fortfarande på militärbefälets uppfattning. Om det faller våra militärer in att tycka, att vi behöva ännu mycket mera, så överskrida de icke alls utskottets anvisning, utan då följer Kungl. Maj:t dem, och riksdagen följer Kungl. Maj:t. Det där är ju egentligen ingenting annat än två alldeles betydelselösa glosor i utskottets betänkande.

Men slutligen är det farligt att bifalla detta utskottsutlåtande även därför, att nu är det verkligen *i hög grad på tiden att visa misstroende mot militarismen i stället för detta oavlåtliga förtroende för densamma*. Hur är det? Går icke militarismen fram över världen ännu värre än förut! Yttrande- och församlingsfriheten trampas under dess fötter. Sekretessen breder ut sig såsom ett svart moln över hela Europa, och de civila ämbetsmyndigheternas befogenheter försvinna och övertagas av de militära. Se vi icke samma tendens även här, vart vi vända oss! Jag hörde nyligen, att i Schweiz möter samma företeelse. Där börjar, fastän det är ett neutralt land, tillståndet med det militäras supremati över det civila att bli ganska likt förhållandena inom stormakterna. Militärbefälet övertar regeringen och styrelsen, och de civila myndigheterna sättas fullkomligt ur spelet. Det är dessa murar av vidskepelse och dumhet, som måste genombrytas på något sätt. Och man måste börja någon

Ang. bestri-
dande av i §
63 regerings-
formen av-
sedda kost-
nader.

(Forts.)

gång. Men detta sker icke, jag upprepar det, genom denna oav-
lätliga förtroendefulla uppslutning kring militarismens okontrol-
lerade fordringar.

Nu säger man kanske, att det skulle ge ett så dåligt intryck
utåt, om vi icke stå eniga, och det har man sagt många gånger
föret. Men på vilka göra vi ett dåligt intryck? Jo, på militär-
makterna i alla övriga länder och i all synnerhet på dem, som
räkna med, att vi skola missbruka våra vapen till deras förmån.
För vilka omistliga ändamål är det, som vi skulle hålla ihop?
Jo, fortfarande icke för någonting annat än militärväsendets
upprätthållande. Jag anser således tvärtom, att vi nu måste
från olika håll i världen räcka varandra handen för *militärkulturens*
fullständiga krossande, och även ådagalägga vår vilja att göra det
genom någon begynnande handling.

Det nu sagda innefattar det första och viktigaste skälet för
mitt avslagsyrkande. Det andra är *regeringens ställning*, vil-
ket är ett sekundärt skäl. När regeringen icke visar riksdagen
förtroende i denna fråga, måste också enligt min uppfattning
ett visst misstroende till och med mot vår regering kunna med
fog göras gällande. Behovet har aldrig kunnat utredas. Un-
der tvånget av förhållandena har man lovat en utredning, som
borde ha kommit från första början. Men vad det blir av den,
veta vi icke, och icke heller har man på något sätt kungjort eller
försökt utreda, varifrån pengarna skola tagas till alla dessa an-
slag, med andra ord, vilka som skola betala, varifrån medlen
ytterst skola gäldas. Detta brukar ju annars vara vanligt, då
man kräver en utgift.

Vidare har Kungl. Maj:t icke, såsom, efter vad jag tror mig
veta, äger rum i Norge och Danmark, och, såvitt man kan döma
av tidningspressen, även i Holland, ansett, att riksdagens leda-
möter äro värda det förtroendet att genom enskilda sammanträ-
den få dessa saker klart för sig utlagda. Jag vet således för
min del ingenting. Det hemliga utskottets medlemmar äro bund-
na av tystnadsplikt, och kanske de heller icke veta så synnerligen
mycket.

Nu är det möjligt, att en del av anslaget måste utgå, därför
att Kungl. Maj:t redan iklätt sig sådana förbindelser, som vi
honettemang måste infria. Det är möjligt. Men då borde en
utredning föreligga, så att en person i min ställning kunde veta,
vad han måste bevilja och vad som kan avskiljas såsom höran-
de till framtida utgifter. Men då Kungl. Maj:t icke vill fram-
lägga en sådan utredning, så återstår för mig ingenting annat
än att för min del svara med att yrka avslag på alltsammans.

Denna ståndpunkt är för övrigt icke unik, ty det börjar
överallt i världen ges tillkänna, att nu måste vi börja gå hård-
händigare fram mot denna oerhörda mara, som fördärvar oss. Den
norska socialdemokratien lät, liksom den svenska, i den första
häpenheten över världskriget, de första anslagen till neutralitets-
värnet beviljas utan någon särskild protest. Men sedan har man

börjat kunna resonera om saken, man har sett, hur frågan utvecklat sig, och man har kunnat bilda sig ett omdöme. Efteråt har också den norska socialdemokratien röstat emot alla sådana här anslag, ehuru mobiliseringen i Norge väsentligen varit inskränkt endast till flottan. Ja, det märkliga är, och det bör ju förefalla oss ändå mera underbart, att sådana stämningar börja göra sig gällande även i ett sådant krigförande land som t. ex. Tyskland och inom dess riksförsamling. Man kan ju tycka, att det i ett land, som befinner sig i krig på liv och död, skall vara bra mycket svårare att vägra sådana anslag, men i alla fall har inom ett riksdagsparti en stigande stämning börjat visa sig för att även där rösta nej. Det är ju andra grunder än dem jag åberopat, som där måste framföras. Det är i huvudsak två olika skäl, som gjort sig gällande. Det ena är det, som framföres av Karl Liebknecht, vilken förklarar, att detta krig »är icke vårt krig, utan kapitalisternas krig» och att därför socialdemokrater och andra frisinna medborgare, ja, helst alla medborgare, icke böra bevilja några pengar till detsamma. Den andra och manstarkare riktningen inom partiminoriteten vägrar åter på den grund, att nu har Tyskland haft så många militära framgångar, att de vilja, att deras regering själv skall framträda med freds-förslag. Annars kan hela detta krig urarta till ett crövringskrig, som de icke vilja vara med om. Men då regeringen icke är villig härtill, så rösta de nej. Denna hållning är naturligtvis ofantligt mycket modigare än den, som vi skulle intaga genom att rösta avslag på detta anslag. Denna minoritet inom det tyska socialdemokratiska riksdagspartiet stiger ständigt. Jag hade ett samtal för en vecka sedan med en tysk riksdagsman om denna sak, och han sade sig med säkerhet tro, att då det blir fråga om nästa beviljning, minoriteten skall vara majoritet inom det partiet.

Vad jag nu anfört vill jag sammanfatta däri, att vi måste ha en samling av folkets röst gent emot regeringarnas och parlamentens. Vi måste ha en framryckning mot det kommande i stället för ett förtvinande fortfarande i det förflutna. Och därför, herr talman, yrkar jag avslag på den framlagda propositionen och på utskottets hemställan.

Vidare anförde

Herr Branting: Herr talman! Jag skall icke följa den föregående ärade talaren ut på alla de områden, han i sitt vidlyftiga anförande berörde. Jag vill endast konstatera, att den socialdemokratiska riksdagsgruppen alltifrån krigets början icke kunnat ställa sig på den ståndpunkt, som herr Lindhagen här har företrätt, icke kunnat finna, att det vore den rätta vägen att värna neutraliteten och freden för vårt land, att man skulle vägra anslag för en nödvändig neutralitetsvakt. Vi ha tvärtom ansett, att, just därför att vår freds-

*Ang. bestri-
dande av i §
63 regerings-
formen av-
sedda kost-
nader.*
(Forts.)

Ang. bestri-
dande av i §
63 regerings-
formen av-
sedda kost-
nader.
(Forts.)

vilja varit så stark och fast hela tiden, vad som nödvändigt krävdes av sådana skyddsåtgärder, som visa och markera vår vilja att få leva i fred, det skulle också utan prut av oss beviljas.

Det har naturligtvis sedan i tillämpningen måste uppstå delade meningar om omfånget av denna neutralitetsvakt. Det framhölls av en av våra talemän under remissdebatten, att den allmänna meningen allt bestämdare fann, att den var tilltagen och vidhölls i mycket för stor skala och att det fanns skäl att taga under överbägande, om icke en minskning borde kunna ske. Sedan dess har ju, som bekant, regeringen vidtagit åtgärder, som i stort sett gå ut på en mycket väsentlig minskning av särskilt inkallelserna för arméns del, i det att blott en halv årsklass nästa gång skall utkallas i stället för förut en årsklass åt gången.

Det framgår också av den nedsättning i den här ifrågavarande summan, som man ansett sig kunna göra, att lyckligtvis den uppfattningen synes vara rådande på det håll, där dessa saker måste bestämmas, hos den ansvariga regeringen, att man bör kunna för den närmare framtiden beräkna en avsevärt nedsatt summa emot förut. Och därför har också statsutskottet enigt kunnat gå på en minskning i den ursprungligen föreslagna summan.

Detta är en sida av saken, som vi här vid denna propositions behandling ha skäl att med tillfredsställelse anteckna, och vi böra således också taga fasta på vad som ligger i detta. För envar som förstår, att det här gäller icke blott kostnader, som skola komma i framtiden, utan även kostnader, som redan äro gjorda under de gångna månaderna av detta år, måste det vara uppenbart, att de summor, som således kunna stå kvar, icke äro av någon sådan karaktär, att de på minsta sätt böra kunna giva anledning till ett stöd för vissa orosrykten, som ha gått ute i landet beträffande mobiliseringens kommande omfattning.

Vidare framgår det av utskottets yttrande, att riksdagen har att motse framläggandet av de grunder, efter vilka medelsbevillningen beräknas, i den kommande mera definitiva propositionen. Den förbindelse, som däruti ligger, synes mig, att det är alla skäl att understryka. I den punkten har jag ingen anledning annat än att instämma med herr Lindhagen därutinnan, att jag tror, att det skulle vara synnerligen önskvärt, om det samarbete mellan regering och riksdag, som i någon mån kan sägas ligga en utfästelse till redan i de här gjorda uttalandena, fortsättes och fullföljes på ett allt mera förtröendefullt sätt från regeringens sida, genom att den framlägger för riksdagen i möjligaste mån vad den kan framlägga av dessa ting. Ty därpå vinna egentligen båda parterna. Därpå vinner regeringen, genom att dess åtgöranden följas ute i landet med större förtröende, och därpå vinner det svenska folket i sin helhet och riksdagen, då de få tillfälle att närmare granska de saker, varom det rör sig.

Det har också framhållits i detta uttalande, att kostnaderna måste begränsas till det verkligt nödvändiga. Det är ju naturligt, att så bör ske, men det är ju också ytterligare glädjande, att ett sådant uttalande kunnat utan vidare vinna anslutning, exempelvis även

uti medkammaren, där ingen röst höjts emot statsutskottets uttalande i detta avseende.

Under sådana förhållanden synes det mig, herr talman, att det skulle vara synnerligen beklagligt, om de uttalanden, som här ha fällts av den föregående ärade talaren ändå skulle komma att föra något nämnvärdare antal av denna kammares medlemmar ifrån en uppslutning omkring vår neutralitetsvaks ordnande på ett förståndigt sätt, ifrån dess ordnande för framtiden uti samförstånd med riksdagen, som genom detta utlåtande man har förhoppning om skall komma till stånd.

För min del vill jag icke — och jag är viss om att jag därvid uttrycker det partis mening, som jag har äran tillhöra — taga något ansvar för en sådan politik. Ty militarismen bör, efter mitt sätt att se, bekämpas på de punkter, där den verkligt framträder som den fruktansvärda samhällsfara den är. Arbetet emot militarismens överhandtagande, emot dess försök att lägga folken i fjättrar och behålla dem där, skall sannerligen icke uppgivas, men det skall läggas på de rätta ställena. Det skall icke läggas, när det gäller, icke en militaristisk åtgärd, utan en neutralitetsvakt, som vi icke få glömma, att vi ha en internationell, folkrättslig *förpliktelse* att i viss mån upprätthålla. Det går dock icke an, att vi ställa det så, att på vårt sjöterritorium exempelvis få passera allehanda uppbringningar av fartyg, utan att svenska staten därvid inskrider och gör gällande den territorialrätt, vi ha på dessa områden. Det tror jag icke riksdagen vill vara med om, och jag är säker om att detta sätt att bekämpa militarismen genom att lägga vårt land fullkomligt öppet för främmande makter att på vårt område utföra och fullfölja sina strider skulle vara det olyckligaste sätt, vi kunde slå in på för att bekämpa militarismen.

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Av det anförande jag hade framgår tydligt, att jag för min del anser, att det tvärtom vore ett lyckligt förhållande, om något avsevärt antal av kammarens ledamöter ville sluta upp kring ett avslagsyrkande. Det framgick ju också av Brantings anförande, att han måste väsentligt inskränka och begränsa sin framställning av det stora behovet till denna tredje av mig anförda kategori av fall, nämligen den del av sjöterritoriet, som ligger inom vår territorialgräns. Huru mycket av detta anslag som behövs till denna sak, finns heller ingen utredning om. Och när Kungl. Maj:t icke vill skilja på olika saker, så kan man icke hjälpa, att då får Kungl. Maj:t skylla sig själv.

Jag tror för övrigt icke, att faran är den, som Branting framförde, utan faran är, att vi på detta sätt sluta upp till vakt omkring det, som vi i själva verket måste bekämpa, att vi hypnotisera oss själva och allt folket till föreställningen att sådana gärningar måste göras i stället för att någon gång bryta den där förtrollningen. Men detta är ju saker, i vilka man icke kan avgöra matematiskt, var det

Ang. bestri-
dande av i §
63 regerings-
formen av-
sedda kost-
nader.
(Forts.)

Ang. bestri-
dande av i §
63 regerings-
formen av-
sedda kost-
nader.
(Forts.)

rätta ligger. Det är åskådningssätt, olika hos olika individer på grund av olika fallenhet och olika erfarenheter.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande om avslag.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag å såväl berörda hemställan som Kungl. Maj:ts förslag i ämnet; och förklarade herr talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid av herr Lindhagen, till följd varav nu uppsattes, justerades och anslogs denna omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande, nr 17, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets berörda hemställan som Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

Voteringen utföll med 171 ja mot 9 nej, vid vilken utgång kammaren således bifallit utskottets hemställan.

§ 21.

Bankoutskottets härfpå föredragna memorial. nr 11, angående avskrivning av osäkra fordringar vid riksbankens huvudkontor och avdelningskontoret i Visby blev av kammaren godkänt.

§ 22.

Slutligen föredrogs lagutskottets utlåtande, nr 14, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående skydd mot utmätning för viss del av gäldenärs inestående avlöning för allmän eller enskild tjänst eller inestående pension.

Därvid yttrade

Herr P e t t e r s s o n i Bjälbo: Herr talman, mina herrar! Jag hade egentligen tänkt säga några ord för att förklara min reservation, men då tiden är långt framskriden och frågan redan fallit i första kammaren, så torde det vara överflödigt, och jag vinner i alla fall ingenting med att nu ingå på frågan.

Under sådana förhållanden har jag, herr talman, intet yrkande att framställa.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 23.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande av rätt för sjömän att i vissa fall annorledes än genom personlig inställelse utöva rösträtt vid val till andra kammaren; och

nr 7, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av 12 § i förordningen om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd;

statsutskottets utlåtanden:

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bestridande av vissa hyresutgifter under femte huvudtiteln;

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående utgifter för kapitalökning vid telegrafverket; och

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fastställande av telegrafverkets stat för driftkostnader för år 1917 ävensom en i ämnet väckt motion; samt

lagutskottets utlåtande, nr 17, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förbud i vissa fall mot överlåtelse till utlänning av svenskt fartyg eller andel däri dels ock en i ämnet väckt motion.

§ 24.

Justerades protokollsutdrag.

§ 25.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Mossberg</i>	under 9 dagar fr. o. m. den 3 mars,
<i>Nilsson</i> i Bonarp	6 " " " 3
<i>Edén</i>	4 " " " 3
<i>Molin</i> i Södertälje	8 " " " 3
<i>Hansson</i>	8 " " " 4
<i>Lindman</i>	den 4 mars,
<i>Månsson</i>	9 dagar fr. o. m. den 2 mars och
<i>talmannen</i>	den 3 mars.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4,55 e. m.

In fidem
Per Cronvall.